

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΑ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΟΥΛ. ΓΕΝΗΛΔΙΟΥ 14 | 1/15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1975 | ΑΡΙΘ. 21-22

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

2. ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ († 109 ἢ 107 μ. Χ.;)*

γ. Αἱ ἐπιστολαί.

1. Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος, ἀγόμενος ἀπὸ Συρίας εἰς Ρώμην, ἔλαβε τὸν καιρὸν νὰ γράψῃ ἢ μᾶλλον νὰ ὑπαγορεύσῃ εἰς τινὰ τῶν εὐσεβῶν ἀκολούθων του ἑπτὰ ἐπιστολάς. Τὰς τέσσαρας συνέταξεν ἐν Σμύρνη, τὰς δὲ τρεῖς ἐν Τρωάδι. Ἐν Σμύρνη—ἐνθα καὶ περισσότερον χρόνον πιθανώτατα παρέμεινεν—ἔγραψε πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, τῆς Μαγνησίας καὶ τῶν Τράλλεων διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτάς διὰ τὴν ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων, ὅπως ἐκφράσουν αὐτῶν τὰ βαθύτατα αἰσθήματα ἀγάπης καὶ συμπαθείας των πρὸς τὸν ἐν τοῖς παθήμασι τῶν δεσμῶν εὕρισκόμενον Ἰγνάτιον καὶ πρὸς τὸ μαρτύριον ἀγόμενον, τῇ συνοδείᾳ στρατιωτῶν, «λεοπάρδους» διὰ τὴν σκληρότητά των καλουμένους ὑπ' αὐτοῦ (Ῥωμ. 5,1: «Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ρώμης θηριομαχῶν, διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐνδεδεμένοι δέκα λεοπάρδοις, ὃ ἐστὶ στρατιωτικὸν τάγμα· οἱ καὶ εὐεργετούμενοι χεῖρους γίνονται. Ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδικαίωμαι»). Ἀπὸ Σμύρνης ἐπεστείλατο ὁ Ἰγνάτιος καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ῥώμης ἐπιστολὴν, μεστὴν χριστιανικῶν αἰσθημάτων καὶ πλήρη πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστόν, ἵκετεύων τοὺς χριστιανούς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 357 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μὴ προσπαθῆσωσι καθ' οἰονδήποτε τρόπον νὰ διασώσωσιν αὐτὸν ἐκ τοῦ μαρτυρίου. Ἴσως εἶχε σαφεῖς πληροφορίας περὶ τούτου ὁ Ἰγνάτιος, ἐξ οὗ καὶ ἐπεστείλατο τὴν θαυμασίαν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν του. Ἐλθὼν εἰς Τρωάδα, ἔλαβε τὴν εὐχάριστον εἶδησιν παρὰ τῶν ἀπεσταλμένων τῶν Ἐκκλησιῶν, ἦτοι τοῦ Φίλωνος τοῦ διακόνου ἀπὸ Κιλικίας, ἀνδρὸς μεμαρτυρημένου, τοῦ Ῥέου Ἀγαθόποδος ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, τοῦ ἀπὸ Συρίας, καὶ τοῦ Βούρρου ἀπὸ Ἐφέσου καὶ Σμύρνης, (Πβλ. Φιλαδ. 11,1. Σμυρν. 10,1.13,1), ὅτι ὁ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς κατέπαυσεν ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ἔγραψε τ ρ ε ἰ ς ἐπιστολάς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Φιλαδελφείας καὶ Σμύρνης, ἅμα δὲ προσωπικὴν ἐπιστολήν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σμύρνης Πολύκαρπον. Παρεκάλει δέ, ὅπως δι' ἀπεσταλμένων αἱ Ἐκκλησίαι αὗται συγχαρῶσι καὶ ἐκ μέρους τοῦ τοῦς ἐν Ἀντιοχείᾳ χριστιανούς διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν εἰρήνην, συνεντίσωσι δ' ἅμα διὰ παραινέσεων τοῦς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς Ἀντιοχεῖς.

2. Περίληψις τοῦ περιεχομένου ἐκάστης τῶν ἐπιστολῶν.

Δὲν εἶναι πρόθεσις ἡμῶν ν' ἀναλύσωμεν ἐν ἐκτάσει τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου. Ἀπλῶς περιληπτικὴν ἔνδειξιν τοῦ περιεχομένου τούτων παρέχομεν, κατὰ τὴν διδομένην ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μαρτύρων σειράν.

α. Πρὸς Ἐφεσίους.

Προσφώνησις - προοίμιον.

Ἐκφρασις χαρᾶς καὶ ἀπόδοσις τιμῆς εἰς Ἐφεσίους δι' ἀποστολὴν ἐπισκόπου Ὀνησίμου καὶ διακόνου Βούρρου καὶ ἑτέρων δύο πιστῶν πρὸς συνάντησίν του (1, 1-2, 2α). Ἰδιαιτέρα συμβουλαὶ καὶ προτροπαὶ (2, 2β-9, 2).

Εἰσαγωγή. Προτροπαὶ νὰ ζῶσιν ἐν ἀγιότητι καὶ μετριοφροσύνη (2, 2β'-3, 2).

Συμβουλαί, ὅπως ὑποτάσσωνται τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, ἠνωμένοι δὲ νὰ τελῶσι τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν (4,1-6, 2α).

Ἐφιστᾶ τὴν προσοχὴν των ν' ἀποφεύγωσι τὰς αἵρέσεις καὶ ψευδοδιδασκαλίαις. Ἐγκωμιάζει τοὺς Ἐφεσίους διὰ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως αὐτῶν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην (6, 2β-9, 2).

Παρότρυνσις πρὸς κοινὴν προσευχὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου ἀδιακρίτως, πρὸς ἐπίδειξιν καλοῦ παραδείγματος διὰ τοῦ κατὰ Χριστὸν βίου, μεθ' ὑπομνήσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου κρίσεως καὶ τῆς ἐγγύς παρουσίας του, ἔπαινος καὶ πάλιν τῶν Ἐφεσίων (10, 1-12, 2).

Παρότρυνσις συχνῆς μετοχῆς εἰς τὴν θεῖαν λειτουργίαν (13, 1έ.).

Περαιτέρω ἠθικαὶ παραινέσεις: Ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη συνιστοῦν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος πασῶν τῶν ἀρετῶν. « Ἄμεινον τὸ σιωπᾶν καὶ εἶναι, ἢ λαλοῦντα μὴ εἶναι. καλὸν τὸ διδάσκειν, ἐὰν ὁ λέγων ποιῆ ». Οἱ χριστιανοὶ εἶναι ναοὶ τοῦ Θεοῦ (14, 1-15, 3).

Καὶ πάλιν συνιστᾶ ἀποφυγὴν ἀπὸ τῶν ψευδοδιδασκάλων (16, 1-20, 1).

Ἡ κόλασις ἀναμένει τοὺς αἵρετικούς (16, 1έ.).

Ἡ Ἐκκλησία χαρίζει τοῖς πιστοῖς τὴν χάριν τῆς ἀφθαρσίας (17, 1έ.).

Ὁ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς «ἐκυφορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ... ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη, ἵνα τῷ πάθει τὸ ὕδωρ καθαρῖση» (18, 1-19 2).

Ἡ σημασία τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἐκφράζεται ἡ ἐλπίς, ὅτι θὰ συντάξῃ καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας (19, 3-20, 1).

Καὶ πάλιν παρότρυνσις, ὅπως κοινῇ πάντες συνέρχωνται ἐν μιᾷ πίστει (20, 2).

Τέλος: Ὑπομνήσκει ὅτι θυσιάζεται χάριν τῶν Ἐφεσίων καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Κυρίῳ ὅτι ἐπιλέγει «ἀντίψυχον», ἦτοι ἀντίλυτρον ὑπὲρ αὐτῶν. Παρακαλεῖ δὲ νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πάσης τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας.

β. Πρὸς Μαγνησιεῖς.

Προσφώνησις-προοίμιον.

Εὐχαί περὶ ἐνότητος ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι πίστεως καὶ ἀγάπης ἐν Χριστῷ (1, 1έ.).

Εὐχαριστίαι διὰ τὴν ἀποστολὴν πρέσβευων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Μαγνησίας, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐπίσκοπόν των Δαμᾶν (2).

Συμβουλαὶ πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ὁμοφροσύνην (3, 1-7, 2).

Παρότρυνσις εἰς σεβασμὸν καὶ ὑπακοὴν τῶν πιστῶν πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν των (3, 1έ.).

Ἐπιτίμησις τῶν παραθεωρούντων τὸν ἐπίσκοπον (4).

Δύο εἶδη ἐν τῷ βίῳ πρόκεινται: Θάνατος καὶ ζωὴ, οὕτω καὶ δύο κατηγορίαι ἀνθρώπων: Ἀπίστων καὶ πιστῶν (5, 1έ.).

Συμβουλή, ὅπως ζῶσιν ἐν ὁμονοίᾳ ἐναντι τοῦ τε κλήρου καὶ μετὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κοινότητι (6, 1-7, 2).

Καθιστᾶ προσεκτικούς τοὺς Μαγνησιεῖς, ὅπως ἀποφεύγωσι τὰς πλάνας τῶν ἑτεροδοξούντων καὶ δὴ καὶ τῶν ἰουδαϊζόντων αἰρετικῶν (8, 1-11).

Ἐγκώμιον τῶν ἀρετῶν τῶν Μαγνησιέων (12).

Γενικαὶ παραινέσεις καὶ προτροπαὶ πρὸς ὑπακοὴν εἰς τὸν κλῆρον (13, 1έ.).

Τέλος: Παράκλησις, ὅπως προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας (14).

Ἀδελφικοὶ ἀσπασμοὶ μετὰ πάντων τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀσίας (15).

γ. Πρὸς Τραλλιανούς.

Προσφώνησις - προοίμιον.

Ἐπαινος ἀρετῶν Τραλλιανῶν καὶ εὐχαριστία δι' ἀποστολὴν ἐπισκόπου των Πολυβίου (1, 1έ).

Συμβουλαὶ πρὸς ὑπακοὴν εἰς τὸν ἐπίσκοπον, τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους (2, 1-3, 3).

Ἐπιθυμία πρὸς τὸ μαρτύριον, ἀλλὰ καὶ φόβος μὴ ἀποδειχθῆ ἀνάξιος, παρὰ τὰς γνώσεις, ἃς ἔχει περὶ Θεοῦ, τῆ αὐτοῦ χάριτι (4, 1-5, 2).

Παράκλησις καὶ προτροπή, ὅπως ἀπέχωσιν «ἀλλοτρίας βοτάνης», ἦτοι αἰρέσεως (6, 1-8, 1α').

Γενικὴ προειδοποίησις περὶ τοῦ ἐκ τῶν αἰρέσεων κινδύνου (6, 1-7, 1α).

Δραστικὸν μέσον εἶναι πρὸς προφύλαξιν ἢ ὁμόθυμος ὑπακοὴ εἰς τὸν κλῆρον (7, 1β-8, 1α).

Συμβουλαὶ ἐμμονῆς ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ ἐν Χριστῷ (8, 1β-8, 2).

Προειδοποίησις πρὸς ἀποφυγὴν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν δοκητῶν (9, 1-11, 2).

Τέλος: Ἀσπασμοί. Τελευταῖαι συμβουλαὶ καὶ παρακλήσεις πρὸς ὁμοφροσύνην καὶ ὑπακοὴν εἰς τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸ πρεσβυτέριον. Παράκλησις περὶ προσευχῆς δι' αὐτὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Συρίας (12, 1-13, 3).

δ. Πρὸς Ῥωμαίους.

Προσφώνησις - προοίμιον ἰδιαιτέρας ἐκτάσεως καὶ θερμότητος.

Παρακαλεῖ, ὅπως μὴ θελήσωσιν οἱ χριστιανοὶ τῆς Ῥώμης νὰ ἐνεργήσουν τι ὑπὲρ τῆς διασώσεώς του ἐκ τοῦ μαρτυρίου, εἰς ὃ κατεδικάσθη. Ἐκφράζει τὸν μέγαν πόθον, ὃν ἔχει, διὰ νὰ θυσιασθῆ ὑπὲρ Χριστοῦ, ἵνα ταχύτερον ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ. « Ἄφετέ με θηρίων εἶναι βοράν, δι' ὧν ἔνεστιν Θεοῦ ἐπιτυχεῖν ». Καὶ ἐπιλέγει: « Αἰτήσασθε περὶ ἐμοῦ, ἵνα ἐπιτύχω.. ἐὰν πάθω, ἠθελήσατε· ἐὰν ἀποδοκιμασθῶ, ἐμισήσατε»: (1, 1-8, 3).

Τέλος: Παράκλησις, ὅπως προσεύχωνται ὑπὲρ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας. Ἐν βαθυτάτῃ ταπεινώσει πέμπει ἀσπασμοὺς ἐν Χριστῷ καὶ συνιστᾷ τοὺς συνοδεύοντας αὐτὸν εἰς μαρτύριον Ἐφεσίου καὶ μάλιστα τοὺς ἤδη ἐν Ῥώμῃ φθάσαντας (9, 1-10, 3).

ε. Πρὸς Φιλαδελφεῖς.

Προοίμιον - προσφώνησις.

Ἐγκώμιον ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου Φιλαδελφείας (1, 1ἔ).

Συνιστᾷ, ὅπως ἀποφεύγῃ « τὸν μερισμὸν καὶ τὰς κακοδιδασκαλίας », ἔτι δὲ ὑπακοὴν εἰς τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἔνωσιν διὰ τῆς θείας κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου (2, 1-4).

Ἐκφράζει τὴν μεγάλην ἀγάπην του πρὸς τοὺς Φιλαδελφεῖς καὶ παρακαλεῖ, ὅπως προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ (5, 1).

Συνιστᾷ ν' ἀποφεύγῃ τὰς Ἰουδαϊζούσας αἵρέσεις, ἐκθέτων τὴν σχέσιν τῆς Π.Δ. πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον. Συστάσεις καὶ προτροπαὶ πρὸς ἐνότητα, ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸ πρεσβυτέριον (5, 2-9, 2).

Τέλος: Συνιστᾷ νὰ συγχαρῶσι τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ διωγμοῦ. Ἐν τέλει διαπέμπει ἀσπασμοὺς ἐν Χριστῷ καὶ ἐκφράζει εὐχαριστίας (10, 1-11, 2).

στ. Πρὸς Σμυρναίους.

Προσφώνησις - προοίμιον.

Ἐκφράζει τὴν χαρὰν του, διότι ἐγνώρισεν αὐτοὺς « κατηρτισμένους ἐν ἀκινήτῳ πίστει ». Ὁ Χριστὸς ἀληθῶς ἔπαθεν ὡς ἄνθρωπος,

ἵνα σῶση ἡμᾶς. Συνιστᾷ ἀποφυγὴν ἀπὸ τὴν ἄπιστον αἵρεσιν τῶν δοκητῶν (1, 1-3, 3).

Ἔντονος προφύλαξις «ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπομόρφων», ἥτοι τῶν δοκητῶν, ἐλέγχων ἅμα αὐστηρῶς τούτους (4, 1-7, 2).

Παραίνεσις, ὅπως πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθῶσι, σέβωνται τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τιμῶσι τοὺς διακόνους (8, 1-9, 1).

Εὐχαριστεῖ διὰ ἐπιδειχθεῖσαν ἀγάπην των πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τὴν φιλοξενίαν των. Εὐχεται, ὅπως ἡ θυσία του καταστῆ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν «ἀντίψυχον», ἥτοι ἀντίλυτρον σωτηρίας (9, 2-10, 2).

Τέλος: Ἄσπασμοι ἐν Χριστῷ, παράκλησις περὶ προσευχῆς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας. Παράκλησις, ὅπως σταλῆ ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Συμυρναίων, ἵνα συγχαρῆ τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείων διὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ διωγμοῦ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν εἰρήνην. Καὶ πάλιν πέμπει ἄσπασμοὺς πρὸς πάντας καὶ ἀπὸ μέρους τῶν συνοδεούντων αὐτὸν (11, 1-13, 2).

ζ. Πρὸς Πολύκαρπον.

Προσφώνησις - προοίμιον.

Ἐγκώμιον ὑπὲρ Πολυκάρπου (1, 1).

Ἀδελφικαὶ συστάσεις πρὸς τὸν Πολύκαρπον (1, 2-5, 2).

Αἱ συστάσεις ἀναφέρονται εἰς τὸ νὰ προσπαθῆ ὁ Πολύκαρπος, ὥστε νὰ καταστῆ ἀθλητῆς τέλειος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις. Ἀναφέρει λεπτομερῶς τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπισκόπου, διαγράφων ἅμα τοὺς τρόπους ἐφαρμογῆς των ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου. Ἀποφυγὴ ἀπὸ ἑτεροδιδασκάλους, ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή, ὥστε ν' ἀποβῆ σπουδαῖος καὶ τέλειος. Πίστις, προσευχὴ καὶ ἐλπίς πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του μέσα. Ἰδιαιτεραὶ συστάσεις συμπεριφορᾶς δι' ὅλας τὰς τάξεις τῶν πιστῶν, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων, δούλων καὶ συστάσεις πρὸς τὴν κοινότητα (1, 2-6, 1ε.).

Παρακαλεῖ ν' ἀποσταλῆ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Συμυρναίων διὰ νὰ συγχαρῆ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας διὰ τὴν κατά-

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ὁ ἀθλητὴς καὶ τὸ βραβεῖον.

Ὁ κατὰ τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου τιμώμενος ὄσιος Γεράσιμος ὁ νέος, προστάτης Κεφαλληνίας, εἶναι ἐκ τῶν λαοφιλεστέρων Ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας μας. Δύναται δὲ νὰ λεχθῆ, ὅτι οἱ διὰ τὴν ἀρετὴν ἀγῶνες τοῦ βίου του ἐπηλήθευσαν τὸ ὄνομά του. Τοῦτο, παραγόμενον ἐκ τῆς λέξεως «γέρας», ἣτις σημαίνει «βραβεῖον», ὑλοποιήθη τρόπον τινά, ἀφ' οὗτου ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ, «τὸν καλὸν ἀγῶνα τελέσας» (κατὰ Παῦλον), ἐκομίσαστο ὡς βραβεῖον παρὰ τοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ τὴν οὐράνιον καὶ ἐπὶ γῆς δόξαν. Ἡ μνήμη του, ἐφέτος, ἄς ἐμπνεύσῃ τὸν ἑλληνικὸν Κλήρον, εἰς τὰς τάξεις τοῦ ὁποίου ὁ ὄσιος Γεράσιμος ἔλαμψεν. Ἡ πλήρης ἀφοσίωσις του εἰς τὸν Κύριον ἄς μείνῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφημερίων μας ὡς διαρκῆς ἐμπνευσις καὶ προτροπή, ἵνα καὶ οὗτοι, ἀκολουθοῦντες αὐτοῦ τοῖς ζωηφόροις ἵχνεσι, διακοῦν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ζηλωταὶ καὶ ἀδολοὶ ἐργάται της.

Τὸ πνεῦμα τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας.

Ἡ ἐποχὴ μας φέρει βαθεῖαν τὴν σφραγίδα τοῦ τεχνολογικοῦ «πολιτισμοῦ». Ὁ ἄνθρωπος τῆς σήμερον, ὑπὸ τὴν ὑλόφρονα αὐτὴν νοοτροπίαν, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἀξίας, δίδων τὴν καρδίαν του εἰς τὴν ὀλονὲν εὐδυνωμένην κλίμακα τῶν ὑλικῶν βελτιώσεων τῆς ζωῆς του, τὰς ὁποίας τοῦ προσφέρει ἡ βιομηχανία μὲ τὰς τεραστίαις προόδους της. Μὴ δυνάμενος δὲ

παυσιν τοῦ διωγμοῦ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν εἰρήνην. Παρακαλεῖ νὰ γράψῃ ἀντ' αὐτοῦ ὁ Πολύκαρπος πρὸς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας τῆς Μ. Ἀσίας, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη ὁ ἴδιος νὰ γράψῃ ἐκ Τρωάδος λόγῳ αἰφνιδίας ἀναχωρήσεως. Ἀσπασμοὶ καὶ εὐχαὶ ὑπὲρ ὠρισμένων προσώπων (7, 1-8, 2).

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

συνήθως να ικανοποιῇ τὰς ἐπιθυμίας του ὅσον θὰ ἤθελεν, ἐφ' ὅσον τὰ ἔσοδά του δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς αὐτάς, τελεῖ ὑπὸ ἄγχος. Τοῦτο εἶναι ἡ τιμωρία τῆς ἀφροσύνης του. Μία τιμωρία ὅμως ἡ ὁποία δὲν τὸν διδάσκει καὶ δὲν τὸν κάμνει ν' ἀνανήψη.

Ἔργον τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ στρέψῃ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν. Νὰ τοῦ δείξῃ τὸν φαῦλον κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου χάνει τὴν ψυχὴν του. Καὶ νὰ τοῦ ἐπαναδιδάξῃ τὴν γλυκείαν ἀλήθειαν, ὅτι «ἔστι πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ ἀτακείας» (Α' Τιμ. στ' β).

Σεμνοὶ καὶ ταπεινοί.

Τὸ ταπεινὸν φρόνημα εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 στόλισμα τοῦ καλοῦ ποιμένος. Διότι πρόκειται περὶ καθαρῶς εὐαγγελικῆς ἀρετῆς, τὴν ὁποίαν ἐτίμησεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, προβαλὼν ἑαυτὸν ὡς πρότυπὸν τῆς, ὅταν εἶπε: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι ταπεινός εἰμι».

Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἄς μὴ τὴν λησμονοῦν ποτὲ οἱ ποιμένες μας. Ἡ προσαρμογὴ των εἰς αὐτὴν ἄς εἶναι ἀκοίμητος ἀγὼν των, δι' ὅλον τοῦ βίου των. Ἄν δι' ὅλους τοὺς πιστοὺς ἰσχύῃ τὸ βιβλικὸν ὅτι ὁ Θεὸς «ταπεινοὺς δίδωσι χάριν», κατ' ἐξοχὴν ἰσχύει διὰ τὸν ἱερὸν Κλῆρον. Τὸ ἔργον του χαριτοῦται δαυλιῶς, ὅπου ἀνθεὶ τὸ ταπεινὸν φρόνημα καὶ ἡ σεμνότης, ἡ ἀποφυγὴ δῆλον ὅτι τῆς ἐπιδείξεως καὶ τῆς περιαντολογίας, ἰδιοτήτων φαρισαϊκῶν, τὰς ὁποίας καὶ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι βδελύσσονται.

Καρποφορεῖ εἰς τὴν ἀποστολὴν του ὄντως μόνον ὁ ἱερεὺς, ὅστις θεωρεῖ ἑαυτὸν «ἀχρεῖον (δηλαδὴ ἄχρηστον) δοῦλον» τοῦ Θεοῦ Ἐργοδότη. Ἀδαμαντίνῃ ἀλήθειᾳ τοῦ Εὐαγγελίου. Μακάριοι ὅσοι ἐκ τῶν ποιμένων, ἀκολουθοῦντες τὰ ζωνφόρα ἴχνη τοῦ Ἀρχιποίμενος Χριστοῦ, ποτίζουν τὴν ψυχὴν των μετὰ τὸ φῶς τῆς καὶ τὴν κάμνον νὰ λάμπῃ εἰς τὴν ζωὴν των. Αὐτοί, οἱ ταπεινοὶ καὶ σεμνοί, κοσμοῦν τὴν Ἐκκλησίαν.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

Ἔτος τῆς γυναικός

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ*

I

Πολλαὶ διακόνισσαι ἀσχολοῦνται εἰς τὰ ἔργα τῆς προνοίας μητέρων καὶ βρεφῶν.

Ἡ περίθαλψις τῶν μητέρων, ὠργανωμένη ἢ ὄχι, διενηργήθη διὰ τῶν αἰώνων μόνον ὑπὸ τὴν προῆν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ὁ ἀρχαῖος προχριστιανικὸς κόσμος ἠγνόει τὴν προστασίαν τῆς μητρότητος. Εἰς τὰ ἀσκληπιεῖά τῶν ἀπηγορευόντο οἱ τοκετοί. Ὁ Σωτὴρ ὠμίλησε διὰ πρώτην φοράν συμπαθῶς διὰ τὰς μητέρας, ὅταν εἶπεν: «Οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις» (Ματθ. κδ', 19). Ἄς ἐνθυμηθῶμεν ἔπειτα καὶ τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἰωάννην τὸν Ἐλεήμονα, ὁ ὁποῖος ἤδη τὰς ἀρχὰς τοῦ ζ' αἰῶνος ἴδρυσεν διὰ τὰς ἐπιτόκους μελλούσας μητέρας ἐπὶ λοχοκομεῖα (μαιευτήρια) μὲ τεσσαράκοντα κλίνας ἕκαστον, «ἐν αἷς (κλίναις) ἐφ' ὅλαις ἐπὶ τὰς ἡμέραις ἐκάστην γυναῖκα τίκτουςαν διαναπαύεσθαι ἐθέσπισεν, εἰθ' οὕτως τρίτον νομίσματος λαμβάνουσας οἴκαδε πορεύεσθαι» (Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τόμ. I, ἔτος 1939, σ. 32).

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ κυβερνήσεις τῶν διαφόρων κρατῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας, ἤρχισαν νὰ ψηφίζουσιν διαφόρους νόμους ὑπὲρ τῶν μητέρων. Οὕτως ἐθέσπισαν διατάξεις διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν αὐτῶν, διὰ τὴν βοήθειαν αὐτῶν πρὸς εὗρεσιν ἐργασίας, διὰ τὴν ἀνάρρωσιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μητέρων, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν καὶ περίθαλψιν τῶν ἐργαζομένων ἐπιτόκων καὶ λεχωίδων, διὰ τὴν πρόνοιαν τῶν βρεφῶν, τῶν ἀγάμων μητέρων κ.λ.π.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 363 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

Αἱ διακόνισσαι προσφέρουν σπουδαίας ὑπηρεσίας ἰδίως εἰς τοὺς τομεῖς τῆς «ἐκπαιδεύσεως τῶν μητέρων» καὶ τῆς «ἀναρρώσεως τῶν μητέρων», εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχει εὐρὸ πεδίον ἐποικοδομητικῆς καὶ ἱεραποστολικῆς δράσεως.

Ἰδεώδης ἀσχολία τῆς διακονίσσης εἶναι τὸ νὰ εὐρίσκειται αὕτη εἰς ἓνα «οἶκον ἀναρρώσεως τῶν μητέρων», νὰ περιθάλλῃ ὠχρὰς καὶ καταβεβλημένας μητέρας καὶ νὰ μεταδίδῃ εἰς αὐτὰς τὴν θαλπωρὴν τῆς ἀγάπης της. Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ ἀποστολή της εἰς τὴν διαφώτισιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μητέρων. Εἰς τὴν «σχολὴν μητέρων» ἔρχονται αἱ μητέρες, διδασκόμεναι καθ' ὁμάδας. Ἡ σχολὴ αὕτη ἔχει συνήθως καὶ ἓν νηπιαγωγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκονται τὰ παιδία, καθ' ὃν χρόνον διδάσκονται αἱ μητέρες των. Σχολαὶ μητέρων ἰδρύνονται εἴτε ὑπὸ πόλεων, εἴτε ὑπὸ συλλόγων, εἴτε ὑπὸ ἐνοριῶν.

Εἰς τὰς σχολὰς μητέρων αἱ διακόνισσαι διδάσκουν τοὺς τρόπους περιθάλψεως τῶν βρεφῶν, τὰ προβλήματα τῆς χριστιανικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδίων, οἰκοκυρικὰς καὶ ἐπαγγελματικὰς γνώσεις (μαγειρικὴν, ραπτικὴν κ.λ.π.), τὰ στοιχεῖα τῆς ὑγιεινῆς καὶ νοσοκομειακῆς περιθάλψεως κ.τ.τ. Ἡ σημασία τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῆς τῶν μητέρων διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν τέκνων των εἶναι σημαντικὴ, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ οὐδετέρα κοσμοθεωριακὴ ἀνατροφή, ἀλλ' ἡ μήτηρ πάντοτε ἐμφυσᾷ εἰς τὰ εὐπλαστα τέκνα της ὅ,τι ἐξάγει ἀπὸ τὰ ἐνδότερα βάθη τῆς ψυχῆς της.

Ἡ πρόνοια βρεφῶν ἀσκεῖται εἰς τὰ μαιευτήρια, εἰς τοὺς οἴκους ἀγάμων μητέρων, εἰς τοὺς οἴκους ὑγιῶν βρεφῶν, εἰς τοὺς βρεφικοὺς σταθμοὺς τῶν παιδικῶν νοσοκομείων κ.λ.π. Ἡ πρόνοια βρεφῶν χαρίζει εἰς τὴν κοινωνίαν ἀφ' ἑνὸς βλαστοὺς θαλεροὺς καὶ εὐχύμους, βρέφη εὖρωστα καὶ ἀκμαῖα, ζωτικὰ στελέχη τῆς κοινωνίας τῆς αὔριον καὶ ἀφ' ἑτέρου μητέρας, δυναμένας νὰ περιφρουρήσουν τὸν καρπὸν τῶν σπλάγγων των καὶ γνωρίζουσας νὰ ἐγκεντρίζουν εἰς τοὺς τρυφεροὺς των βλαστοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεώς των τὴν σωματικὴν ὑγίαν καὶ εὖρωστίαν, ὡς καὶ τὴν ψυχικὴν ὑγίαν, ὠραιότητα καὶ χαράν.

Ἐραία εἶναι ὡσαύτως ἡ ἐργασία τῆς διακόνισσης εἰς τοὺς «οἴκους ὑγιῶν βρεφῶν» καὶ κυρίως εἰς τὴν «φάτνην», ἣτις εἶναι βρεφοπαιδικὸς σταθμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκονται βρέφη καὶ παιδιὰ ἡλικίας 2-4 ἐτῶν, τὰ ὁποῖα διὰ διαφόρους λόγους δὲν δύνανται νὰ ἔχουν ὀρθὴν καὶ κανονικὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν.

Ἡ διακόνισσα ἐντὸς τῆς «φάτνης» πρέπει νὰ φέρεται ὡς τελεία μήτηρ καὶ νὰ φροντίζει διὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων, ὡς ἐὰν ταῦτα εἶναι ἰδικά της. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ της ἀποστολὴ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα. Οἱ μικροὶ πρέπει λ.χ. νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν καθαριότητα. Ἄς μὴ εἴπη τις δέ, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν μικρῶν τροφίμων. Ἡ συνειδητὴ βεβαίως ἐκπαίδευσις μόνον βραδύτερον δύναται νὰ γίνῃ, ἀλλ' ἡ συνήθεια εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρχίζῃ ἐνωρίς. Ὅ,τι θὰ παραμελήσῃ ἡ «φάτνη», πολὺ δυσκόλως θὰ τὸ ἀναπληρώσῃ τὸ «νηπιαγωγεῖον» ἢ καὶ «ἡ παιδικὴ στέγη».

Ἡ ὅλη ἐργασία ἐντὸς τῆς «φάτνης» ἀποτελεῖται ἐξ ἀναριθμητῶν μικρῶν λεπτομερειῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦν ἐκ τῆς διακόνισσης μεγάλην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν. Ἡ ἐσπέρα συναντᾷ αὐτὴν πλήρη κοπώσεως ἕνεκα τῆς συνεχοῦς φροντίδος διὰ τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ψυχικὴν ἐκκόλαψιν τῶν παιδίων, ἀλλὰ καὶ πλήρη χαρᾶς, διότι γνωρίζει, ὅτι ἡ ἐργασία της εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀρεστὴ εἰς τὸν Θεῖον Φίλον τῶν παιδίων, Ὅστις ἔλεγεν ἀάφετε τὰ παιδιὰ ἐλθεῖν πρὸς με» (Μάρ. ι', 14).

Ὅταν ἔλθουν αἱ μητέρες νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ παιδιὰ των ἢ νὰ τὰ παραλάβουν, τότε αὐτὰ ἐπαναλαμβάνουν ὅ,τι ἐδιδάχθησαν. Πόσον συχνὰ συμβαίνει, ὥστε ὁ ἤχος ἐνὸς παιδικοῦ ὕμνου καὶ ἄσματος ἢ μία ἀπλὴ προσευχὴ νὰ γίνεται ἀφορμὴ εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσῃ ἡ μήτηρ τὴν ψυχὴν της πρὸς τὰ ἄνω καὶ εἰς τὸ νὰ ἐνθυμηθῇ ὁ πατὴρ τὴν ὠραίαν παιδικὴν του ἡλικίαν καὶ νὰ στρέψῃ πάλιν, ὅπως τότε, τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν Θεόν, ὁ Ὅποῖος πάντοτε εἶναι καὶ μένει ἡ Ἀγάπη! Οὕτως ἡ διακόνισσα, ἣτις ἐργάζεται διὰ τὰ βρέφη καὶ τὰ παιδιὰ τῆς «φάτνης», ἔχει πλουσίας ἀφορμὰς δι' ἱεραποστολικὴν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ ἐργασίαν. Δύναται νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὰς μητέρας νὰ φέρουν μὲ χαρὰν τὸ γλυκὺ

καὶ ὠραῖον φορτίον τῆς μητρότητος καὶ νὰ θεωροῦν τὰ τέκνα τῶν ὡς ἀνεκτίμητον θησαυρόν.

Συνέχεια τοῦ ἔργου τῆς «φάτνης» εἶναι ἡ ὠραία ἐργασία τοῦ «νηπιαγωγείου». Ἐντὸς αὐτοῦ ἡ διακόνισσα χρησιμοποιεῖ τὴν ψυχαγωγίαν καὶ διδασκαλίαν καὶ γενικῶς πάντα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα προτείνουν ἡ Ψυχολογία τοῦ παιδός, ἡ Παιδαγωγικὴ καὶ ἡ Ὑγιεινὴ. Τὸ «νηπιαγωγεῖον», ὅπερ κατευθύνεται ὑπὸ διακονίσσης, εἶναι φυτώριον ζωντανῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας διὰ τὰς εὐπλάστους παιδικὰς καρδίας. Οἱ μικροὶ πλήρεις χαρᾶς ψάλλουν, προσεύχονται, ἀκούουν τὰς ἱστορίας διὰ τὸν Σωτῆρα. Αἱ διακόνισσαι διηγοῦνται εἰς τὰ μικρὰ παιδιά διαφόρους ἐποικοδομητικὰς ἱστορίας, συνομιλοῦν μαζί των διὰ πᾶν ὅ,τι περὶ ἡ ἔρπει, ἔχει αὐξήσιν ἢ ἀνθίζει· δεικνύουν καὶ ἐξηγοῦν τὰς εἰκόνας διαφόρων λευκωμάτων ἢ βιβλίων· ζωγραφίζουν ἢ σχεδιάζουν, κτίζουν, ψάλλουν καὶ πηδοῦν. Ἐπίσης διοργανώνουν διαφόρους ψυχαγωγίας. Πολλάκις ἔρχονται καὶ οἱ γονεῖς, βλέπουν μὲ χαρὰν τὰς προόδους τῶν τέκνων τῶν καὶ λαμβάνουν ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς διὰ τὴν ἀνατροφὴν αὐτῶν εἰς τὸν οἶκον.

Πολλοὺς καρποὺς ἔχει ἐπίσης ἡ ἐργασία τῆς διακονίσσης εἰς τὸ παιδικὸν κατηχητικὸν «σχολεῖον τῆς Κυριακῆς». Τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ἐργασίας εἰς τὸν τομέα τοῦτον εἶναι ἡ προσευχή, τὸ θρησκευτικὸν ἄσμα μὲ τὴν ὑπόκρουσιν τοῦ ἄρμονίου καὶ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἀνάπτυξις καταλλήλων διηγήσεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τὸ ἔργον αὐτὸ συμπληροῦται εἰς τὴν ψυχαγωγίαν, τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰς κητασκηνώσεις καὶ εἰς τοὺς διαφόρους ἐνοριακοὺς συλλόγους τῶν νεανίδων.

Ἐξόχως ὠραία εἶναι ἡ ἐργασία τῆς διακονίσσης ἐντὸς τοῦ ὀρφανοτροφείου. Ἡ προσπάθειά της εἶναι ἡ συνισταμένη πάντων τῶν στοιχείων τῆς ἐργασίας, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ περίθαλψιν τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΤΑΠΕΙΝΟΙ ΚΑΙ ΕΞΟΥΘΕΝΩΜΕΝΟΙ

«Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει».
(Ψαλμ. λγ' 19).

1. Ἀξίωσις τοῦ Κυρίου εἶναι νὰ γίνωμεν ταπεινοὶ καὶ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὡς τὰ παιδία.

Εἰς τὴν ἠθικὴν κατάρτισιν τῶν μαθητῶν του ἀποβλέπων ὁ Κύριος καὶ ἀφορμὴν λαβὼν ἐξ ἐρωτήσεως τούτων «τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. ιη' 1), λαμβάνει ὡς ὑπόδειγμα ψυχικῆς καθαρότητος καὶ ἀγνείας παιδίον, ἀνῆκον προφανῶς εἰς τὴν οἰκογένειαν, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἐφιλοξενεῖτο ἐν Καπερναοῦμ, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (αὐτ. ιη' 3). Καὶ προχωρῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοήματος τῶν λόγων τούτων ὁ θεῖος Διδάσκαλος ἐξηγεῖ ὅτι μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐκράτησε τὴν ψυχὴν του λευκὴν καὶ ἀμόλυντον ἀπὸ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ κακίας καὶ τὸ πνεῦμά του μακρὰν πάσης πονηρᾶς ἐπιθυμίας καὶ τὸ σῶμά του ναὸν ἄσπιλον, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ παιδία. Πράγματι ἡ παιδικὴ ψυχὴ, ἡ ἀγνή καὶ εὐπλαστος μὲ τὴν καθαρὰν συνείδησιν καὶ τὰς ἀφελεῖς διαθέσεις καὶ ἀθῶας ἐκδηλώσεις τῆς, ἡ ταπεινὴ καὶ ἡ ἄμοιρος τῶν ποικίλων τῆς σαρκὸς ἐπιδράσεων, προβάλλει ὡς ἀξία τοῦ στεφάνου τῆς ζωῆς, ὡς ἀξία τῆς μείζονος βασιλείας, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὅθεν τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου προσδιορίζει, κατὰ τρόπον ἐπιγραμματικὸν ἀλλὰ καὶ πρωτότυπον, ὡς καὶ ὅλα τὰ διδακτικοῦ περιεχομένου παραδείγματά του, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν παραβολῶν καὶ ἐξ ἄλλων περιπτώσεων, τὸ νόημα τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ζητεῖ, λοιπόν, ὁ Διδάσκαλος, ὅπως οἱ μαθηταὶ του ἐπιστραφοῦν πρὸς τὴν ἀγνότητα, τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας, τὸ ἀνυπόκριτον τῶν αἰσθημάτων, τὴν ἀνεξικακίαν, τὴν ἀθωότητα καὶ τὴν ταπεινώσιν τοῦ παιδίου. Νὰ ἀναγεννηθοῦν, τρόπον τινά, καὶ νὰ λησμονήσουν τὰ βάρη, τὰ ὁποῖα ἐπεσώρευσαν εἰς τὰς ψυχὰς των ἡ ἡλικία των καὶ ὁ μέχρι τοῦδε μακρὰν τῆς καινῆς διδαχῆς βίος των. Ἡ ἐν Χριστῷ ἀναγέννησις, περὶ ἧς μὲ τόσῃν γλαφυρότητα ὀμιλεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς ἐπιστολάς του, ἀναφωνῶν ὅτι

«τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα» (Β' Κορ. ε' 17), αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν ἔχει. Νὰ γίνωμεν παιδία. Νὰ ταπεινωθῶμεν κατὰ τὰς φρένας καὶ νὰ ἐπιποθήσωμεν τὸ «λογικὸν ἄδολον γάλα» (Α' Πέτρ. β' 2). Δὲν εἶναι δὲ ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ὅπως ἐξάρῃ τὴν σημασίαν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ καταστῆσῃ ταύτην μόνιμον καθεστῶς εἰς τὰς καρδίας τῶν μαθητῶν του, ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο· «Ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος. ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται» (Ματθ. κγ' 11-12).

Ἡ παιδικὴ ψυχὴ ὁμοιάζει πρὸς ἄγρον νεόφυτον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀντίδικος δὲν ἔρριψεν ἀκόμη τὸν σπόρον τῶν ζιζανίων. Ἐν τῷ ἐδάφει τῆς εὐδοκίμου, θείᾳ χάριτι, αἱ ἀπαρχαὶ πάσης ἀρετῆς, τὰς ὁποίας βραδύτερον, προΐουσης τῆς ἡλικίας, θὰ περιπλέξουν καὶ θ' ἀποπνίξουν ἴσως ἢ μέριμνα τοῦ βίου καὶ αἱ ἐν ἐξελίξει παρορμήσεις τῆς σαρκός. Ἔως οὗτου εἴμεθα παιδία, ἢ κακία νηπιάζει καὶ εὐρίσκεται ἐν λανθανούσῃ καταστάσει. Ἐάν, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ζωῆς μας, τύχωμεν τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ τῆς καταλλήλου ἀγωγῆς, αἱ ἠθικαὶ δυνάμεις θὰ ἀνδρωθοῦν καὶ θὰ ἀποπνίξουν καὶ θὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κακῶν ροπῶν. Θὰ παραμείνωμεν παιδία ἐφ' ὅρου ζωῆς. Δὲν θὰ μεγαλαυχῶμεν. Θὰ ἔχωμεν μηδαμινὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ περὶ τῶν ἱκανότητων μας. Καὶ ὅσον ταπεινότεραν ἰδέαν ἔχομεν περὶ τῆς προσωπικῆς μας ἀξίας, τόσον ἐγγύτερον ἰστάμεθα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ γνωρίζομεν τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ. Καὶ αὐξάνομεθα εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ καὶ εἰς κατοικητήριον τοῦ πνεύματος τοῦ Ἁγίου μεταβαλλόμεθα.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως τῶν γνωστοποιούν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαρατήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΑΔΑ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ. 1967 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

α) Διαπιστώσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἱερώνυμος ἐκυκλοφόρησε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1967 ἓνα πολυσέλιδο «Σχέδιον ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», πὸν τὸ ὑπέβαλε μάλιστα καὶ σὰν ὑπόμνημα πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδο. Σ' αὐτὸ περιέλαβε καὶ εἰδικὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν Μοναχισμό, στὸ ὁποῖο ἐξέθεσε τὶς διαπιστώσεις του γιὰ τὴν κατάστασι, στὴν ὁποία αὐτὸς βρισκόταν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔγραφε πὼς «διαπιστοῦται ἢ κατὰ κανόνα ἔλλειψις οἰασδῆποτε ἀνωτέρας πνοῆς ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τῶν σημερινῶν Μονῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν βαίνει συνεχῶς μειούμενος. Ὅτι δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν αἰτίαν τοῦ μαρασμοῦ τῶν Μονῶν μας καὶ τῆς συνεχοῦς μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν των, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς ὅσας Μονὰς ἐπικρατεῖ ὁ καθαρὸς ἀναχωρητισμὸς ἢ ὅπου ἔχει τεθῆ ὡς σκοπὸς κοινωνικὴ τὶς ἐπιδιώξεις, ὑπερνικᾶται τὸ γενικῶς ἐν τῇ κοινωσίᾳ ἐπικρατοῦν ὑλιστικὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἐκκοσμίκευσις τῶν πάντων καὶ ἡ προσέλευσις νέων μοναχῶν εἰς αὐτὰς εἶναι κάπως ἱκανοποιητικὴ»¹³¹. Συνεχίζων τὶς διαπιστώ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 367 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

131. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερωνύμου, Σχέδιον ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὑπόμνημα ὑποβληθὲν εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον. Ἀθήναι 1967, σ. 39.

Ποιμαντικά θέματα**«ΚΑΙ ΝΥΝ ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΙ ΠΟΛΛΟΙ»**

Ὁ Ἀντίχριστος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀποτελοῦν πάντοτε τὴν πλέον ἐχθρικήν καὶ ἀκοίμητον ἀντίδρασιν εἰς τὸ σωτηριῶδες ἔργον τοῦ Κυρίου. Ἀφ' ἧς δὲ στιγμῆς ὁ «Χριστὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκί», ὁ Ἀντίχριστος δὲν δύναται νὰ καλύπτῃ τὰς ἐνεργείας του, ἀλλὰ ἀναγνωρίζεται εὐχερῶς ὑπὸ τῶν φωτισμένων χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἀγωνίζονται μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν «τὸν προκείμενον αὐτοῖς ἀγῶνα» (Ἐβρ. 12,1).

Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὑπενθυμίζει

σεις του ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔγραφε πὼς ἡ ἐλάττωσις τοῦ ρεύματος πρὸς ἐπάνδρωσιν τῶν μονῶν ἦταν φαινόμενο γενικό, ἐρευνώντας δὲ τὸ λόγο εὗρισκε πὼς βασικὴ αἰτία ἦταν ἡ ἀπογύμνωσις τῶν μονῶν ἀπὸ τῆς περιουσίας των, πράγμα ποὺ ἀπεθάρρυνε πολλοὺς ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν ἐξασφάλισιν ἀνέτου διαβιώσεως μέσα σ' αὐτές. Ἀναφερόμενος παρακάτω εἰδικότερον στὶς ἀνδρικές καὶ στὶς γυναικεῖες Μονές ὑπεστήριζε πὼς πνευματικὴ ἄνθησις παρατηρεῖται σὲ ὅσες Μονές, κυρίως γυναικεῖες, ἐφαρμόζεται τὸ μοναχικὸ ἰδεῶδες. «Λύπην δὲ προκαλοῦν αἱ ὑπόλοιποι Μοναί, κυρίως αἱ ἀνδρῶν, αἱ ὅποιαὶ λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐλλείψεως τοῦ ὄντως μοναχικοῦ ἰδεώδους οὐδεμίαν ἄλλην ἀποστολὴν ἔχουν ἢ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων τῶν Μονῶν. Ἐντεῦθεν δὲν εἶναι ἄπορον, ὅτι αἱ τοιαῦται Μοναί, ἐλαχίστην ἀσκοῦσαι ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ τῶν πιστῶν βίου, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐλκύσουν ἱκανὸν ἀριθμὸν προσώπων, ἵνα ἀσπασθῶσι τὸν Μοναχισμόν»¹³². Τῆς ἴδιας ἀπαισιόδοξης σκέψεως βρίσκουμε καὶ παρακάτω, καθόσον ἀφορᾷ στὸν μικρὸ ἀριθμὸ τῶν μοναχῶν, ποὺ ἐνῶ τὸ 1830 ἦταν τὸ 3⁰/₁₀₀ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, κατὰ τὸ 1919 εἶχε κατέβει στὸ 0,07⁰/₁₀₀ καὶ τὸ 1967 εἶχε καταντήσει στὸ 0,037⁰/₁₀₀¹³³.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

132. Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 40.

133. Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 41.

εἰς τοὺς παραλήπτας τῆς ἐπιστολῆς του (Α' Ἰω. 2,18) ὅτι «καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν». Ὁ Ἀντίχριστος ἔρχεται, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ πολλοί, μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἔχουν ἤδη γίνεαι ἀντίχριστοι. Οὕτω δὲ πραγματοποιεῖται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μὲ τὸν ὅποιον «ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστὶ» καὶ ἡ προφητικὴ ρῆσις Συμεῶν τοῦ Θεοδόχου, καθ' ἣν «Οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν» (Λουκ. 2,34). Ἡ παρουσία ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου προκαλεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ λάβουν θέσιν ἐναντι Αὐτοῦ, θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν. Μέση ἢ οὐδετέρα θέσις ἢ κατάστασις δὲν ὑπάρχει. Ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι κανεὶς πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Χριστόν, εἶναι ἀντίχριστος. Ἡ οὐδετερότης δὲν ἔχει ἐδῶ θέσιν. Ἡ μᾶλλον ἢ οὐδετερότης εἶναι καὶ αὐτὴ ἄρνησις τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Ὁ ποιμὴν, ὁ ὅποιος συνειδητοποιεῖ τὴν πραγματικότητα αὐτῆν, εὐρίσκειται ἐνώπιον ἐνὸς ἰδιοτύπου ἀσφαλῶς ποιμαντικοῦ προβληματισμοῦ. Πῶς θὰ ἀντιμετώπισῃ οὗτος τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀντιχρίστων, οἱ ὅποιοι, εἴτε ἐνεργῶς εἴτε παθητικῶς, ἀντιδρῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου καὶ ἀρνοῦνται τὴν λυτρωτικὴν ἐνέργειαν τῆς χάριτος Αὐτοῦ; Ἐπαρκεῖ μόνον ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ ἐπιθετικότης; Εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἢ περιφρόνησις ὅλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶναι δρῶντα ὄργανα καὶ πιστοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Ἀντιχρίστου;

Ἡ ἀντιμετώπισις, ἐκ μέρους τοῦ ποιμένου, τῶν ποικιλιῶν ἀντιχρίστων ἐντάσσεται ἀσφαλῶς εἰς τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τοῦ ἔργου του. Ὁ ποιμαντικὸς διάλογος, ὡς πνευματικὴ σχέσις καὶ πλήρως ἀνεπτυγμένη λυτρωτικὴ δρᾶσις, ἀφορᾷ καὶ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὀργάνων τοῦ Ἀντιχρίστου. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἐπιθετικότης οὔτε ἡ περιφρόνησις εἶναι τὸ πρῶτιστον, κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὀργάνων τούτων τοῦ σκότους καὶ τῆς πονηρίας. Πρὶν ἢ ἐνεργήσῃ ὅ,τι δῆποτε ὁ ποιμὴν ἐναντίον τῶν ποικιλιῶν ἀντιχρίστων, ὀφείλει νὰ ἐλέγξῃ τὸ βάθος τῆς ἰδικῆς του ἐσωτερικότητος. Πόθεν ἄρα γε ἀφορμᾶται ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεσις ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τούτων τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ἀρχικοῦ αἰτίου τῆς πολεμικῆς του στάσεως ἐναντίον τῶν πολλῶν ἀντιχρίστων εἶναι οὐσιαστικὴ προϋπόθεσις τοῦ ἐπιτυχοῦς του ἀγῶνος, κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν αὐτῶν. Διότι ὁ ἀγὼν ἀπλῶς ἐναντίον τοῦ Ἀντιχρίστου δὲν εἶναι πάντοτε ἀπόδειξις τῆς ὀρθῆς ἀντιμετωπίσεως αὐτοῦ ἐκ μέρους τοῦ ποιμένου, ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται, εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις, νὰ ἐκφράζῃ τὴν τάσιν τοῦ

Η ΑΘΕΪΑ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ*

γ) Ἡ Κομμουνιστικὴ ἀθεΐα.

Εἶναι μεγάλο τὸ κεφάλαιο, ποῦ ἔγραψε ἡ Κομμουνιστικὴ ἀθεΐα. Ὅχι μόνο μεγάλο, μὰ καὶ πολύπτυχο. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν προτιθέμεθα νὰ τὸ ἐξαντλήσωμε. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀθεϊστικὲς ἰδέες, κυνηγη-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 370 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

ποιμένοι νὰ ἀντιδρῶ καὶ νὰ ἐπιτίθεται ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ ἐπιτίθεται.

Ἐπάρχουν, ὡς γνωρίζομεν σήμερον, δυναμικοὶ ὑποστηρικταὶ λ.χ. τοῦ καλοῦ ἢ εἰδικώτερον τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων. Ἄλλ' ἡ ἐπιθετικότης των καὶ ὁ φανατισμὸς των, κατὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀρχῶν των, ἐκφράζουσι μᾶλλον ψυχολογικὰς τῶν ἀδυναμίας παρὰ αὐθεντικὴν ἀγάπην ὑπὲρ τοῦ ὑποστηριζομένου καλοῦ. Ὁ ποιμὴν δὲν ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν ποιηλωνύμων ἀντιχριστῶν ἀπλῶς διὰ νὰ ἐκτονῶνῃ τὰς ἐσωτερικὰς του συγκρούσεις. Ἀγωνίζεται διὰ νὰ μάχεται «τὸν ἀντίδικον ἡμῶν διάβολον» καὶ τὰς «μεθοδεΐας» αὐτοῦ. Ἀποβαίνει ἐπιθετικὸς ὄχι διὰ νὰ ἐπιτίθεται, ἀλλὰ διὰ νὰ μένη πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Χριστόν.

Ὁ ἀγὼν τοῦ ποιμένου ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὑπαγορευόμενος ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν συγκρούσεων αὐτοῦ μᾶλλον, παρὰ ὑπὸ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστόν, μεταβάλλεται πολλάκις εἰς ἔργον ἀδικίας. Διότι ἐνδέχεται νὰ κατατάσῃ οὗτος μεταξὺ τῶν ἀντιχριστῶν καὶ ἀγαθοῦς ἐργάτας τοῦ Εὐαγγελίου. «Ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν». Ἄλλ' ὁ προκατειλημμένος, λόγῳ ἐσωτερικῶν συγκρούσεων καὶ ἀλογίστου φανατισμοῦ, ποιμὴν κινδυνεύει πάντοτε νὰ ἀποβαίῃ πολέμιος εἰσέτι καὶ τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀκριβῶς ὀφείλει οὗτος νὰ ἐλέγῃ ἑαυτὸν ἀδιαλείπτως, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἐνεργῆ θεοφιλῶς. Ἀγωνίζεται ὄντως τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως ἢ κατὰ τὰς συγκρούσεις του μὲ τούτους πολλοὺς ἀντιχριστοὺς προβάλλει ἀπλῶς τὴν (ἀσυνείδητον) ἀντιδικίαν μὲ τὸν ἑαυτὸν του;

Ἴσως πολλαὶ ἐπιτυχίαι τῶν ἀντιχριστῶν νὰ ὀφείλωνται εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ποιμένου νὰ συγχέῃ τὸν προσωπικόν του ἐσωτερικὸν προβληματισμὸν μὲ τὸν ἀγῶνά του ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας.

I. K.

μένες από την Ἐπιστήμη, κατέφυγαν στο στέγαστρο τοῦ Κομμουνισμοῦ, θά ρίψουμε μιὰ σύντομη ματιά στά δόγματα πού διεμορφώθησαν ἐκεῖ καί στά κηρύγματα, πού ἐξεπήγασαν ἀπό τόν ἄθεο Κομμουνισμό.

Καί πρῶτα ἀπ' ὅλα ἄς κάνουμε μιὰ γνωριμία μέ τούς θεωρητικούς τοῦ Κομμουνισμοῦ. Αὐτοί εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐν ὀνόματι τοῦ Κομμουνισμοῦ ἐκήρυξαν τόν πόλεμον κατά τῆς θρησκείας. Αὐτοί εἶπαν πῶς ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιον τῶν λαῶν, κι' αὐτὸ τὸ ὄπιον εἶναι γλυκὺ καί δημιουργεῖ παραισθήσεις στὸν ἄνθρωπο. Αὐτοί εἶναι πού διεκήρυξαν τὸ μίσος ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. «Μισῶ ὅλους τούς Θεούς», εἶπεν ὁ Μάρξ. Αὐτοί ἐθυσίασαν τὴν ζωὴ τους, γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἕνα σύνθημα. Τὸ σύνθημα «Κάτω ὁ οὐρανός», πού διεκήρυξεν ὁ Λένιν. Αὐτοί εἶναι πού ἐπλασαν τὸν μῦθον: «Κάθε θρησκεία εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν Ἐπιστήμη» (Στάλιν). Ἄς τούς γνωρίσωμε λοιπόν.

Ὁ Φ. Ἐγκελς διεκήρυξεν: «Ἐπιθυμοῦμε νὰ ξεκαθαρίσωμε πᾶν ὅτι ἐμφανίζεται ὡς ὑπερφυσικὸν καί ὑπεράνθρωπον... Ἐκηρύξαμεν ἀπαξ διὰ παντός τὸν πόλεμον κατά τῆς θρησκείας καί τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων»¹⁵.

Ὁ Κ. Μάρξ εἶπεν: «Ἡ θρησκεία εἶναι μιὰ ἔκφρασις πραγματικῆς πενίας καί, ἐν ταύτῃ, διαμαρτυρία κατά τὴν πενίας ταύτης. Εἶναι ὁ ἀναστεναγμὸς μιᾶς καταπιεζομένης ὑπάρξεως, ἡ ψυχὴ ἑνὸς ἀκάρδου κόσμου, τὸ πνεῦμα τῆς καθυστερήσεως... Εἶναι τὸ ὄπιον τοῦ λαοῦ»¹⁶.

Ὁ Β. Ι. Λένιν διεκήρυξεν ὡμά: «Ὁ μαρξισμὸς εἶναι ὕλισμὸς. Ὡς τοιοῦτος, λοιπόν, εἶναι ἀ ν ο ι κ τ ῖ ρ μ ο ν ἔ χ θ ρ ὸ ς π ᾶ σ η ς θ ρ η σ κ ε ῖ α ς... Μαχόμεθα κατά τῆς θρησκείας. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἄλφα-θῆτα πάσης ὕλιστικῆς κοσμοθεωρίας καί, συνεπῶς, καί τοῦ μαρξισμοῦ. Ἄλλὰ ὁ μαρξισμὸς δὲν εἶναι μόνον μιὰ ὕλιστικὴ Κοσμοθεωρία, ἡ ὁποία σταματᾷ εἰς τὸ ἄλφα-θῆτα. Ὁ μαρξισμὸς προχωρεῖ περαιτέρω. Διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ γνωρίζωμεν πῶς νὰ πολεμοῦμε τὴν θρησκεία»¹⁷.

Συνεπῆς πρὸς τίς διακηρύξεις αὐτὲς εἶναι πλέον καί ὁ ὀρισμὸς:

---

15. J. S. CURTISS: THE RUSSIAN CHURCH AND THE SOVIET STATE 1917-1950, BOSTON 1953, σελ. 44. Βλ. κ. Ἄ. Μαρίνου: Ἡ Θρησκευτικὴ Ἐλευθερία, Ἀθήναι 1973, σελ. 356 σημ.

16. Αὐτόθι.

17. Αὐτόθι.

τοῦ ὄρου **Θρησκεία**, πού δίδεται στό Μικρό Φιλοσοφικό Λεξι-
κό τοῦ Κομμουνισμοῦ.

Θρησκεία. «Μιά ἀπό τίς μορφές τῆς πνευματικῆς κατα-
πίεσης, πού βασίζεται πάντα καί παντοῦ πάνω στίς λαϊκές μάζες...
Κηρύσσοντας τήν πίστι στό Θεό καί στή μεταθάνατο ζωή, ἡ θρη-
σκεία ἀπομακρύνει τόν ἄνθρωπο ἀπό τή γνώση τῶν νόμων τῆς
φύσης καί τῆς κοινωνίας» (βλ. σελ. 85-86).

Μέ τέτοιους αὐθαίρετους δογματισμούς ἐκίνησε ὁ Κομμουνι-
σμός τόν πόλεμο κατά τῆς θρησκείας. Κι' ἔτσι, μολονότι ἐχαρακτή-
ρισε τήν πίστι, πού εἶναι ἔμφυτη μέσα στόν φυσιολογικό ἄνθρωπο,
σάν ἀποτέλεσμα «πνευματικῆς καταπίεσης», στήν πραγματικότητα
ὁ Κομμουνισμός κατέστησε τήν ἀθεΐα μιὰ μορφή πραγματικῆς
πνευματικῆς καταπίεσης, ὅπου κατώρθωσε νά τήν ἐπιβάλλῃ.

Τήν καταπίεσι αὐτή τήν ἐκφράζει ὅλη ἐκείνη ἡ ἐπι τελείας
δῆθεν ἐπιστημονικῆς θάσεως ὠργανωμένη ἀθεϊστική προπαγάνδα.
Μιά προπαγάνδα πού «παραλαμβάνει τόν σοβιετικόν ἄνθρωπον ἀπό
τῶν πρώτων θημάτων του καί δέν τόν ἐγκαταλείπει πλέον μέχρι
τοῦ θανάτου του»¹⁸. Αὐτή ἡ καταπίεσις γίνεται οὐσιαστικά ἕνα πλύ-
σιμο ἐγκεφάλου, γιά τὸ ὁποῖο ἡ Κομμουνιστική ἀντιθρησκευτική
προπαγάνδα ἐχρησιμοποίησε ὅλα τὰ μέσα: Τόν καθημερινό καί τόν
ἑβδομαδιαῖο τύπο, εἰδικά περιοδικά¹⁹, πού ἐκτυπῶνει σέ ἑκατομμύ-
ρια ἀντιτύπων, βιβλία μέ ἐπιστημονικό δῆθεν ἐπικάλυμμα, θεατρικά
ἔργα πρὸς διακωμώδησιν τῆς Θρησκείας, κινηματογραφικά φιλμς
μεγάλης διαρκείας²⁰, ραδιόφωνο καί τηλεόρασιν, ἀντιθρησκευτικά
μουσεῖα. Καί ἐπὶ πλέον ὀργανώσεις νεολαίας, ἐφήδων, ἀνδρῶν,
ἐπιστημόνων κλπ. Καί πάνω ἀπ' ὅλα παραμένει πάντα: ἡ βία, ὁ
ἐξαναγκασμός, ἡ φοβία, ὁ ψυχρὸς πόλεμος ἢ οἱ ἀνοικτοὶ διωγμοὶ
κατὰ περίπτωσιν, τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως κλπ.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ΛΕΝΗΣ

18. ΝΙΚ. STRUVE, "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 268.

19. Μεταξὺ αὐτῶν τὸ περιοδικὸν ΝΑΟΥΚΑ Ι RELIGIA ('Επιστήμη καί
Θρησκεία), ἐξεδόθη ὡς εἰδικευμένον εἰς τήν πάλην κατά τοῦ Θεοῦ, αὐτόθι.
Πλὴν τούτων μεγάλη χρῆσις γίνεται καί μικρῶν φιλμς, τὰ ὁποῖα βασίζονται
σέ τελείως φανταστικά «δεδομένα» καί τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι νά παρου-
σιάζουσιν «τάς ὑπερβολάς τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς». Βλ. ΝΙΚ. STRUVE, ἔνθ'
ἄνωτ., σελ. 277-278.

20. Βλ. Ν. STRUVE, μν. ἔ., σελ. 381 κ.ἑ.

Η ΚΡΙΣΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΝΕΩΣΙΣ ΤΟΥ «ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ»*

ε) Στό νέο τύπο κατηχητικῆς συγκεντρώσεως πού προτείνουμε ἐκείνο πού ἔχει σημασία δὲν εἶναι τόσο τὸ τί θὰ ἀκούσουν, ἀλλὰ τὸ τί θὰ ζήσουν μαζί μας οἱ νέοι. Τὸ βίωμα θὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ διδασχὴ καὶ ἡ διδασχὴ μαζὶ καὶ βίωμα. Στὴ συντροφιά αὐτὴ τὴ ζεστή, τὴ φιλική, κάθε φορά θὰ ἀποκοτῶν καὶ μιὰ καινούργια ἐμπειρία. Κάθε φορά θὰ ζοῦν καὶ κάτι τὸ διαφορετικόν. Ἔτσι τὸ Κατηχητικὸ ἔχει μόνον θὰ πάψη νὰ εἶναι τύπος καὶ ρουτίνα, ἀλλὰ θὰ σπάζει καὶ τὴ μονοτονία τῆς καθημερινότητος. Μετέχοντας σ' αὐτὸ ὁ νέος θὰ νοιώθῃ ὅτι κάτι ἀλλάζει στὴ ζωὴ του.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχη στὶς κατηχητικὲς συγκεντρώσεις αὐτοῦ τοῦ τύπου ὁμοιομορφία. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα ἐπιβάλλεται. Ἡ πολυμορφία, ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν (τοπικῶν, κοινωνικῶν, ἐποχιακῶν, ψυχολογικῶν κ.λπ.). Θυμοῦμαι κάτι πού λέει ὁ Καθηγητῆς κ. Εὐάγγελος Θεοδώρου: Γνώρισμα τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν εἶναι ἡ μονομέρεια, ἀλλὰ ὁ «πλουραλισμὸς». Πολλοὶ δρόμοι ὁδηγοῦν στὸ ἴδιο κέντρο. Στὸ Χριστό. Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἓνα ὥραϊο μωσαϊκὸ πολυτίμων λίθων. Οἱ διαφορὲς τρόπου ζωῆς, ἰδεῶν, ἀντιλήψεων, εἶναι παραδεκτές, ἀρκεῖ νὰ ἐνωματώωνται στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας». Αὐτὸς ὁ ἴδιος «πλουραλισμὸς» εἶναι ἔχει μόνον γνώρισμα, ἀλλὰ καὶ πλοῦτος γιὰ τὴν Ὁρθόδοξο Κατήχησι.

στ) Ἄς ποῦμε τώρα λίγα λόγια γιὰ τὴ σύνταξι τῶν νέων Κατηχητικῶν Βοηθημάτων, πού ἀπὸ ἐτῶν ἔχει ἀποφασισθῆ καὶ προγραμματισθῆ ἀπὸ τὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς τῆς Νεολαίας, χωρὶς δυστυχῶς μέχρι σήμερα νὰ ἔχη πραγματοποιηθῆ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ γίνουν νέα Κατηχητικὰ Βοηθήματα. Ἡ σύνταξις τους ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ μὲ προσοχή. Δὲν πρέπει καὶ τὰ νέα Βοηθήματα νὰ εἶναι κατασκευάσματα τοῦ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 375 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

γραφείου. Τὰ θέματά τους, κυρίως γιὰ τὶς ἀνώτερες βαθμίδες, πρέπει νὰ ἐπιλεγοῦν μέσα ἀπὸ τὸ χῶρο τοῦ Κατηχητικοῦ, νὰ προταθοῦν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ. Μὲ ἄλλα λόγια νὰ γίνῃ μιὰ σφυγμομέτρησης τῶν νέων, γιὰ νὰ διαπιστωθῇ ποιά εἶναι τὰ θέματα ποῦ ἀνταποκρίνονται στὶς ἐσωτερικὲς ἀγωνίες καὶ ἀναζητήσεις τους. Ὁ κάθε Κατηχητὴς θὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς νέους τῶν Σχολείων τῆς περιοχῆς του — σ' αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ οἱ Θεολόγοι Καθηγητὲς καθὼς καὶ οἱ Γυμνασιάρχες — νὰ τοῦ προτείνουν γιὰ συζήτησι θέματα ποῦ τοὺς ἀπασχολοῦν καὶ ποῦ τὰ θεωροῦν ἐνδιαφέροντα. Θὰ συγκεντρώσῃ ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα καὶ θὰ τὰ στείλῃ στὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς τῆς Νεολαίας. Ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀφοῦ ὀργανώσει εἰδικὴ ὑπηρεσία μὲ κατάλληλο προσωπικόν, θὰ τὰ ταξινομήσῃ κατὰ ἐνότητες καὶ ὕστερα θὰ ἀναθέσῃ σὲ εἰδικούς, ἀνάλογα μὲ τὴν κατηγορίαν τῶν θεμάτων, νὰ συντάξουν ἕνα σχέδιον γιὰ κάθε θέμα, ποῦ θὰ πολυγραφηθῇ καὶ θὰ σταλῇ στοὺς Κατηχητὲς νὰ τὸ διδάξουν ἢ καλύτερα νὰ τὸ συζητήσουν μὲ τὰ παιδιὰ. Μετὰ τὴν συζήτησιν κάθε Κατηχητὴς θὰ σημειώσῃ τὶς παρατηρήσεις του καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ τὸ σχέδιον μαζί μ' αὐτὲς στὴν ἀρμόδια Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ σχέδια μὲ τὶς παρατηρήσεις τῶν Κατηχητῶν, θὰ μελετηθοῦν ξανά ἀπὸ τοὺς συντάκτες τους καὶ μὲ βάσιν τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς θὰ συντάξουν τὸ ὀριστικὸν κείμενον γιὰ κάθε θέμα, ποῦ θὰ συμπεριληφθῇ στὸ Κατηχητικὸ Βοήθημα. Τὸ κείμενον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ λεπτομερῆ ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος στὸ ὁποῖον ἀναφέρεται, ἀλλὰ ἀπλῶς ἕνα σκελετὸν μὲ τὰ βασικὰ σημεῖα καὶ πλούσια βιβλιογραφίαν, ὥστε νὰ ἀφήνῃ περιθώρια στὸν Κατηχητὴ νὰ μελετήσῃ, νὰ αὐτοσχεδιάσῃ καὶ νὰ προσαρμόσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κάθε θέματος στὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὶς ἀνάγκας τῆς δικῆς του ὁμάδος, τῆς δικῆς του συγκεντρώσεως. Τὸ ἔτοιμον κείμενον, εἴτε τὸ θέλομε εἴτε δὲν τὸ θέλομε, μᾶς παρασύρει νὰ μείνωμε πιστοὶ σ' αὐτό, νομίζοντας ὅτι μιὰ τέτοια πιστότητα συνεπάγεται τὴν ἐπιτυχίαν τῆς διδασκαλίας μας, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά συμβαίνει τὸ ἀντίθετον.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΜΠΕΖΕΝΙΤΗΣ

Διευθυντὴς Ἀποστολικῆς Διακονίας

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΧΗΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΥ*

Ἐνταῦθα ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀναφερθῶμεν δι' ὀλίγων εἰς τὸ πρόβλημα «περὶ Ἐκκλησιασμοῦ τῶν πιστῶν», τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζει σήμερον ἡ Ἐκκλησία.

Πολλοὶ καὶ ποικίλοι εἶναι οἱ λόγοι, οἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀποχὴν τοῦ Ὁρθόδοξου πληρώματος ἐκ τῶν λατρευτικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκδηλώσεων. Ἡ ἀποχὴ αὕτη προβληματίζει καὶ θὰ προβληματίσῃ περισσότερο τὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν ἐγκαίρως δὲν ληφθῶσιν ποιμαντικά τινὰ μέτρα ἔναντι τοῦ ἐν λόγῳ θέματος.

Ἡ σφοδρὰ κατὰ καιροὺς ἐπιθυμία καὶ προσπάθεια ἐνίων αἰρετικῶν παραγόντων ἵνα διαβρώσῃ τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα καὶ ἐπιηρέασῃ ἀρνητικῶς ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον συνείδησιν ἐν τῷ Ἑλλαδικῷ χώρῳ, ἢ ἡ ἐνδεχομένη ἀνάπτυξις θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας παρὰ τῷ ὀρθόδοξῳ Λαῷ, ἢ ἡ ἐκ μέρους ποιμένων τινῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπίδειξις ποιᾶς τινος ἀδιαφορίας περὶ τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν εἶναι γεγονότα, τὰ ὁποῖα δέον νὰ παρωθῶσιν ἡμᾶς εἰς μίαν σοβαρωτέραν ἔρευναν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀρξαμένης ἀδιαφορίας καὶ ἀποχῆς τῶν πιστῶν ἐκ τῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ἐκκλησίας.

Θὰ ἦτο σκόλιμον νὰ ἐρευνηθῶσι τὰ αἴτια τῆς ἀποχῆς τῶν πιστῶν ἐκ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ· νὰ ἐρευνηθῶσιν ὅμως τὰ αἴτια μετὰ ἀντικειμενικότητος καὶ ἀκριβείας, «χωρὶς φόβον καὶ πάθος», μετὰ πνεύματος εἰλικρινείας καὶ μετανοίας.

Ἡμεῖς ἐνταῦθα, ἐν τοῖς ἐπομένοις, θὰ ἐπιχειρήσωμεν δι' ὀλίγων νὰ ἐκθέσωμεν ἡμετέρας πινὰς ἀπόψεις ἐν σχέσει, ὅχι τόσο πρὸς τὴν διερεύνησιν τῶν αἰτίων, ὅσον κυρίως πρὸς τὴν ποιμαντικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ περὶ τὸν Ἐκκλησιασμόν τῶν πιστῶν προβλήματος.

Διαπιστώνομεν δὲ ὅτι ἡ ἀποχὴ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς τελουμένων Θ. Λειτουργιῶν,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 372 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

ὡς καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ἐκκλησίας λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων ἀποτελεῖ μέγα πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας, χρῆζον ἀμέσου ποιμαντικῆς ἀντιμετώπισεως.

Παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκεῖ ἔνθα ἐπιτελεῖται ὀρθή, ἔντονος καὶ ὀρθόδοξος Ἐκκλησιαστικὴ ποιμαντικὴ ἐργασία, τὸ πρόβλημα δὲν ἐμφανίζεται τόσον ὀξύ, καθ' ὅσον ἔχομεν μεγαλύτερον, οὐχὶ βεβαίως ἱκανοποιητικόν, ποσοστὸν ἐκκλησιαζομένων.

Σήμερον δὲν γίνεται ἰκανὴ διαφῶτισις εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, οἱ δὲ Ναοὶ δὲν εἶναι ἀρκετοί, διὰ νὰ περιλάβωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸν λαὸν κατὰ τρόπον ἄνετον, καθ' ὅσον, κυρίως εἰς μεγαλόπολεις, ὁ πολὺς λαὸς ἴσταται ὄρθιος κατὰ τὰς ἀκολουθίας. Πρὸς τοῦτο, κρίνεται ἀναγκαῖον, ὅπως παρακολουθῆται ἢ πιστὴ τήρησις τῶν προγραμμάτων καὶ ἢ ἀποφυγὴ παντὸς στοιχείου, δυναμένου νὰ διασαλεύσῃ τὴν εὐταξίαν τοῦ ναοῦ, προσέτι δὲ ἐπιδεικνύηται εἰδικὴ μέριμνα διὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ κηρύγματος καὶ ἐξευρεθῆ τρόπος, ὥστε οἱ πιστοὶ νὰ κάθηται κατὰ τὰς Ἱερὰς Ἀκολουθίας (αὔξησις καθομιμάτων, τέλεισις δύο Θ. Λειτουργιῶν, ἔνθα εἶναι ἐφικτόν).

Νὰ εὑρεθοῦν τὰ βασικὰ αἴτια, ἅτινα ὀδηγοῦν τὸν πιστὸν μακρὰν τοῦ Ἐκκλησιασμοῦ, καθ' ὅσον, παρ' ὅτι ὑπάρχει ποιὰ τις κρίσις, δὲν ἔχει εἰσέτι ἀμβλυνοθῆ ἀνεπανορθώτως τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα παρὰ τῷ λαῷ, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑπαιθρον.

Ἡ εἰς τὴν ὑπαιθρον, ἰδίᾳ τὰ χωρία, ἀπροθυμία πρὸς παρακολούθησιν τῆς Θ. Λατρείας ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν κακὴν τέλεισιν τῆς Θ. Λατρείας, ἥτις, κακὴ τέλεισις, ἀπωθεῖ τὸν πιστὸν μακρὰν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ κακὴ τέλεισις τῆς Θ. Λατρείας, προσέτι, καὶ εἰς τὰς μεγαλόπολεις ἐπιδρᾷ ἀρνητικῶς ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖ ἔνθα ὑπάρχουσι καλοὶ Κληρικοί, καλοὶ λατρευτικοὶ χώροι καὶ καλὴ λατρευτικὴ ἀτμόσφαιρα, προσέρχονται πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ ἰδίᾳ νέοι καὶ συμμετέχουσιν ἐνεργῶς εἰς τὴν μυστηριακὴν καὶ λατρευτικὴν τῆς Ἐκκλησίας ζωὴν.

Πρὸς τοῦτο δέον, ὅπως οἱ Ἱεροψάλται ἐκπαιδεύονται καὶ κληθῶσι νὰ συμβάλωσιν ἐνεργότερον ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἔργῳ.

(Συνεχίζεται) Ἀρχιμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΤΡΙΒΙΖΑΣ, πτ. Θ. Μ. Ρη.

« Ε Ο Ρ Τ Ο Λ Ο Γ Ι Ο Ν » *

Εὐχάϊτα: πόλις ἀρχαία ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλενοπόντου. Ὀνομαστῆ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ τάφου τοῦ ἀγ. Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου. Ἔδρα χωρεπισκόπου ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ Ἀμασειᾶς. Ἰωάννης ὁ Μαυρόπου, (Ὀκτ. 5), ἐπίσκοπος Εὐχάϊτων.

Ἐφάψεως μονή: ἔχουσα ἐναρέτους καὶ θεοφοβουμένους ἀσκητάς. Ἠγούμενος τῆς πολυανθρώπου μονῆς διετέλεσεν ὁ ὅσιος Νικηφόρος (Μαΐου 13).

Ἐφesos: σπουδαία πόλις τῆς ἰωνικῆς ἀκτῆς τῆς Μ. Ἀσίας. Πεδίον δράσεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου, εἶτα δὲ τοῦ Ἰωάννου.

Ζαγόρα: τμημα τῆς Θράκης ἀπὸ Σιδηρῶν Πυλῶν μέχρι Δελβεντοῦ.

Ζαγοροῦ: λίμνη.

Ζάννυθος: ἡ νοτιωτέρα νῆσος τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ πόλις μετ' ἔδραν τῆς ὁμωνύμου Ἱερᾶς Μητροπόλεως. Ἐν τῇ νήσῳ ἐγενήθη ὁ ἐπίσκοπος Αἰγίνης Διονύσιος (17 Δεκ. καὶ Αὐγ. 24), ἐξ αὐτῆς κατήγετο ὁ νεομάρτυς Θεόφιλος (Ἰουλ. 24).

Ζεφυρίον: (ἀκρωτήριον) Πραιτωριάδος τῆς Κιλικίας.

Ζήλα: πόλις καὶ ἐπισκοπὴ ἐν Καππαδοκίᾳ, ἐν ἣ μετηνέχθη ἡ τιμὴ Ζώνη τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκ Κων/πόλεως.

« Ζόβης »: ἱερὰ μονὴ παρὰ τὴν Σεβαστούπολιν, ἐν ἣ ἑμαρτύρησε Μιχαὴλ ὁ ἠγούμενος καὶ πάντες οἱ μοναχοὶ (Ὀκτ. 1).

Ἡλιοῦπολις: 1. τῆς Κάτω Αἰγύπτου. 2. ἡ κατὰ Φονίειν, μεταξὺ Λιβάνου καὶ Ἀντιλιβάνου μετ' ἐπισκοπικὴν ἔδραν. 3. ἐπαρχία ἐν τῷ νομῷ Σμύρνης, ὁ ἐπίσκοπος τῆς ὑπήγετο εἰς τὸν Ἐφέσου.

Ἡρακλείας: ἐπισκοπὴ ἐν Α. Θράκῃ, ἐπὶ τῆς Προποντίδος.

Θαβαθά: χωρίον 5 μίλια μακρὰν τῆς Γάζης, ἐν ᾧ ἐγενήθη ὁ ὅσιος Ἰλαρίων ὁ Μέγας.

« Θουμαστόν »: ὄρος καὶ τόπος ξηρὸς καὶ πετρώδης παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς ὃ ἀνέβη ὁ κορυφαῖος ὅσιος Συμεὼν ὁ Στυλίτης.

Θεοδοσιούπολις: 1. πόλις ἐν Ἀρμενίᾳ, τὸ σημερινὸν Ἐρζερούμ. 2. ἔδρα ἐπισκοπῆς ἐν Θράκῃ, ἡ πρότερον Ἄπρω καλουμένη.

Θεοδωρούπολις: τὸ παλαιὸν Δορῦστολον.

Θεοτοκιανὰ: Βλέπε Ἀπολλωνιάς.

Θεσσαλονίκη: πόλις εἰς τὸ βᾶθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου (ἄλλοτε Θέρμη), πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, ἐκ τῶν σημαντικῶν ἐλληνίδων πόλεων, ἰδίᾳ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

Θῆβαι: 1. ἀρχαία φαραωνικὴ πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. 2. πόλις, ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι, τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ Μητροπόλεως, ἐν ἣ ἐπισκόπευσεν Ἰωάννης ὁ Καλοκτένης (Ἄπρ. 29). Ἐν τῇ πόλει, κατὰ τὴν Παράδοσον, ἐκοιμήθη ὁ εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς πόλεως ὁ ναὸς σεμνύνεται ἐπ' ὀνόματι τοῦ εὐαγγελιστοῦ.

Θηβαῖς: νομὸς τῆς Ἄνω Αἰγύπτου μετ' πρωτεύουσα τὰς Θῆβας. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ, κατὰ τὴν 7ην Αὐγούστου, τὴν μνήμην 10.000 ἀσκητῶν, οἵτινες ἐτελειώθησαν ἐν εἰρήνῃ ἐν τῇ περιοχῇ.

Θυάτι[ε]ρα: πόλις τῆς Λυδίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ΝΑ τῆς Περγάμου καὶ Β. τῶν Σάρδεων.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 346 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17-18 τεύχους.

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ο ΣΙΑ ΦΙΛΟΘΕΗ (1522 - 1589)

Γρήγορα όμως, ύστερα από τρία χρόνια μόνον ἐγγάμου βίου, τῆς στέρησεν ὁ θάνατος τὸν σύντροφό της. Καὶ νὰ τώρα, τὸ παλιὸ ὄνειρό της νὰ ἀφιερωθῆ ὀλοκληρωτικὰ στὸν Θεὸ καὶ στὸ ἔργο Του μέσα στοὺς ἀνθρώπους γίνεται πραγματικότης. Εἶναι μόλις 17 χρονῶν, ποὺ ἀποφασίζει γιὰ σκοπὸ τῆς ζωῆς της νὰ μὴν ξαναπαντρευθῆ, ἀλλὰ νὰ στολίση τὴν ψυχὴ της μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀμάραντα στολίδια τῆς ἀγνότητος, τῆς ἀρετῆς, τῆς καθημερινῆς προσφορᾶς καὶ φιλανθρωπίας. Θέλει νὰ γίνῃ Μοναχὴ καὶ νὰ διαθέσῃ ὀλόκληρη τὴν πατρικὴ περιουσίαν της γιὰ τὸν ὑψηλὸ αὐτὸ στόχο. Μονάχα ἔτσι, σκέπτεται, θὰ μπορέσῃ ἀποφασιστικὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ Γένος, τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, τὸν ὑπόδουλο λαὸ καὶ τὴν ψυχὴ της. Τὸ ὄνειρο ποὺ ἀπὸ παιδί καίει στὴν καρδίαν της, τώρα γίνεται πραγματικότης. Ὅταν νέα ἀκόμα προσφέρῃ στοὺς πτωχοὺς τὸ ἐπαναφορὶ της, κάθε βοήθεια στοὺς συνανθρώπους της, βλέπει τὸ μέλλον της σὰν μιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ἀνθρωπίνου πόνου. Σὰν μιὰ συστηματικὴ βοήθεια, γιὰ νὰ ἀναστηθῆ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ δουλείαν τὸ Γένος. Μάταια τὴν παρακαλεῖ ἡ μητέρα της, νύχτα καὶ μέρα, νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν της. Τῆς ζητᾶ συνεχῶς νὰ ξαναστέρξῃ σὲ δεῦτερο γάμο καὶ νὰ ἀφήσῃ ἀπογόνους γιὰ τὸ καλὸ τῆς γενιᾶς καὶ τῆς ὑπόδουλης πατρίδος.

Καὶ ἡ Φιλοθέη, μὲ τὸ τιμημένο ράσο τῆς Μοναχῆς πιά, ρίχνεται συστηματικὰ καὶ μὲ ἀκατάβλητη δύναμιν στὸ ἐκκλησιαστικόν, κοινωνικὸ καὶ παιδαγωγικὸ ἔργο της. Μάνα καὶ ἀδελφὴ καὶ προστάτης τῶν Ἀθηναίων καὶ ὀλοκληρῆς τῆς Χώρας.

Στὸ πατρικὸ σπίτι της, ποὺ βρίσκεται στὴν ἴδια θέσιν, ποὺ εἶναι σήμερον τὸ κτίριον τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηναίων χτίζει ἓνα Κοινόβιον. Στὸν Παρθενῶνα αὐτὸ συγκεντρώνει κορίτσια καὶ μοναχὰς ἀπ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 381 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

298. Διατί κατά τήν θείαν λειτουργίαν πρῶτον ἐκφωνοῦμεν τὸ «Λάβετε, φάγετε..» καὶ «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες..» καὶ μετὰ εὐλογοῦμεν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ἐνῶ ὁ Κύριος κατά τὸν μυστικὸν δεῖπνον πρῶτον ἠϋλόγησε καὶ ὕστερον εἶπε τὸ «Λάβετε, φάγετε...» κ.λ.π.; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Ἀν. Παπαδοπούλου).

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 294 ἐρώτησις εἶχε μερικὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὴν παρούσα. Οὐσιαστικῶς ὅμως τὸ ἐρώτημα ἐδῶ εἶναι διάφορο. Στις διηγήσεις περὶ τοῦ μυστικοῦ δεῖπνου, τῆς παραδόσεως δηλαδή ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας, τῶν Εὐαγγελίων καὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, πρὶν ἢ ὁ Κύριος καλέσῃ τοὺς ἀποστόλους νὰ κοινωνήσουν («Λάβετε, φάγετε...»-«Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...») πρῶτον «εὐλογεῖ» ἢ «εὐχαριστεῖ» (Ματθ. κς' 26-27. Μάρκ. ιδ', 22-23. Λουκ. κβ', 10-20. Α' Κορ. ια', 24-25). Καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς δὲν χρησιμοποιοῦν προκειμένου περὶ τοῦ ποτηρίου ἓνα ἀπὸ τοὺς δύο ἀνωτέρω ὅρους, βάζουν ἀντὶ αὐτοῦ τὸ ἐπίρρημα «ὡσαύτως» (Λουκ. κβ', 20. Α' Κορ. ια', 25), ὁπότε καὶ γι' αὐτὸ ἐννοεῖται τὸ ρῆμα «εὐλογήσας» ἢ «εὐχαριστήσας». Ἐὰν μὲ τὴν «εὐλογία» ἢ «εὐχαριστία» αὐτή, ποὺ προηγήθηκε τῶν ὁλόγων τῆς συστάσεως» τοῦ μυστηρίου (δηλαδή τοῦ «Λάβετε...», «Πίετε...»), ἐννοῖται καθαγιασμός τῶν εὐχαριστικῶν εἰδῶν, ὅπως τὸν ἐννοοῦμε σήμερα, δηλαδή μεταβολὴ σὲ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, ἢ ἀπλῶς εὐχαριστήριος δοξολογικὴ εὐχὴ καὶ ὁ καθαγιασμός ἐγένε με τοὺς λόγους τῆς συστάσεως, εἶναι θέμα ποὺ ἀφορᾷ στοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ στοὺς δογματικούς. Τοῦτο μόνο θὰ μπορούσαμε ἡμεῖς νὰ σημειώσωμε, ὅτι οἱ ἴδιοι ὅροι «εὐχαριστεῖν» ἢ «εὐλογεῖν» χρησιμοποιοῦνται στὴν Καινὴ Διαθήκη ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συγκεκριμένων περιπτώσεων, καὶ σὲ ἄλλες περιστάσεις μὲ τὴν δευτέρα ἐννοια, χωρὶς νὰ νοῆται ὅτι τὰ εὐλογηθέντα ἤδη μετεβλήθησαν σὲ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ π.χ. στὴν εὐλογία τῶν πέντε ἄρτων (Ματθ. ιδ', 9. Μάρκ. ζ', 41. Λουκ. θ', 16), τῶν ἑπτὰ ἄρτων (Ματθ. ιε', 36. Μάρκ. η', 6-7), καθὼς καὶ στὴν εὐλογία τοῦ ἄρτου στοὺς Ἐμμαοὺς (Λουκ. κβ', 30), ποὺ εἶναι ἀμφίβολο ἂν πρόκειται περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας ἢ τῆς εὐλογίας ἄρτου κοινῆς τραπέζης.

“Ὅπως ὁμως καὶ ἂν ἔχη τὸ ἐρμηνευτικὸ αὐτὸ θέμα, σύνολος ἢ λειτουργικὴ παράδοσις, τοῦλάχιστον τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ σχετικὰ παράλληλα τῆς εὐχῆς τῆς ἀναφορᾶς τῶν διαφόρων λειτουργιῶν, βλέπει στὴν «εὐχαριστία» ἢ «εὐλογία» αὐτῆ τοῦ Κυρίου σαφῆ καθαγιαστικὴν πράξι, μεταβολῆς τοῦ ἄρτου εἰς σῶμα καὶ τοῦ ποτηρίου εἰς αἷμα Χριστοῦ πρὸ τῶν κυριακῶν λόγων «Λάβετε, φάγετε...» καὶ «Πίετε ἐξ αὐτοῦ...». Ἀρκεῖ μιὰ μικρὴ ἀναδρομὴ στὶς κυριώτερες ἐλληνικὲς ἀναφορὰς γιὰ νὰ καταδειχθῇ τὸ πρᾶγμα: Στὴν λειτουργία τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν· «ἀναβλέψας πρὸς σέ τὸν Θεὸν αὐτοῦ καὶ Πατέρα καὶ κλάσας ἔδωκε... ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον κεράσας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος καὶ ἀγιάσας, ἐπέδωκεν...». Στὴν λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου· «ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀναδείξας σοὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, κλάσας, μετέδωκε... ὡσαύτως... ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀναδείξας σοὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, πλήσας Πνεύματος ἁγίου, μετέδωκε...». Στὴν λειτουργία τοῦ ἁγίου Μάρκου· «ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς σέ τὸν ἴδιον Πατέρα, Θεὸν δὲ ἡμῶν καὶ Θεὸν τῶν ὅλων, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, κλάσας, διέδωκε... ὡσαύτως... ἀναβλέψας... εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, πλήσας Πνεύματος ἁγίου, μετέδωκε...». Στὸ ἀπόσπασμα τῆς ἀναφορᾶς τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου· «ἀναδείξας σοὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, εὐχαριστήσας, ἀγιάσας, ἔδωκε... ὡσαύτως... ἐσφράγισε ποτήριον ἀθανασίας καὶ ἔδωκε...». Στὴν ἀλεξανδρινὴν λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου· «ἀναβλέψας εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν πρὸς σέ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, Θεὸν ἡμῶν καὶ Θεὸν τῶν ὅλων, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, κλάσας, μετέδωκε... ὁμοίως... εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, γευσάμενος πάλιν ἔδωκε...» Στὴν ἀλεξανδρινὴν λειτουργία Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· «ἐνευσας ἄνω πρὸς τὸν ἴδιόν σου Πατέρα, Θεὸν ἡμῶν καὶ Θεὸν τῶν ὅλων, ἠὲ εὐχαρίστησας, ἠὲ εὐλόγησας, ἠὲ ἡγίασας, ἠὲ κλάσας, μετέδωκας... ὡσαύτως... ἠὲ εὐχαρίστησας, ἠὲ εὐλόγησας, ἠὲ ἡγίασας, μετέδωκας...». Τέλος στὶς δύο τόσο γνωστὲς μας βυζαντινὲς λειτουργίες, στὴν μὲν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου γιὰ τὸν ἄρτο· «εὐχαριστήσας καὶ εὐλογήσας, ἀγιάσας, κλάσας, ἔδωκε», στὴν δὲ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου σαφέστερα· «ἀναδείξας σοὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, κλάσας, ἔδωκε... ὁμοίως... κεράσας, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἀγιάσας, ἔδωκε...». Αὐτὴν τὴν λειτουργικὴν παράδοσις σχολιάζοντας καὶ σ' αὐτὴν στηριζόμενος ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι «καὶ αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) αὐτὰ διὰ τῶν εὐχῶν ἱερουργήσεν, οὐ χρεῖαν ἔχων εὐχῶν, Θεὸς ὢν

Στὸ περιθώριο τῆς Ἁγίας Γραφῆς

ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ

Οἱ φίλοι μου εἶναι ἡ δόξα τῆς ζωῆς μου. Μιά γλυκεῖα ἔμπειρία μου ἐμπνέει αὐτὴ τὴν ὁμολογία. Καὶ ὅσα γράφω παρὰ κάτω, ἐκεῖθε πηγάζουν καὶ ἐκεῖθε παίρνουν χυμό.

Οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἀνήκουν στὴν ὀλιγάριθμη χορεία τῶν ἀληθινῶν μου φίλων, διαφέρουν πολὺ ἀπὸ ἄποψη κοινωνικῆς προβολῆς. Ἄλλοι ἔχουν ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἄλλοι εἶναι ἀγράμματοι, ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Αὐτὴ τὴν ἀνισότητα τὴ γεφυρώνει μιὰ βαθύτερη πραγματικότης, ὅλο ἠθικὴ ὁμορφιά: ἡ ἀνιδιοτελῆς ἀγάπη, ἡ κοινὴ πίστη σὲ ὀρισμένα ἰδανικά. Βλέπω ἔτσι νὰ ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀρχαία παροιμία: «ἔστιν ὁ φίλος ἄλλος αὐτός» (ὁ φίλος εἶναι τὸ ἄλλο μας ἐγώ).

Μπορεῖ νὰ μᾶς χωρίζουν ἀπ' αὐτὸν πολλὰ καὶ ποικίλα: μόρφωση, θέση, ἰδιαίτερες ροπές καὶ κλίσεις, οἰκονομικὲς δυνατότητες. Μᾶς ἐνώνει ὅμως μαζί του ἡ ἀλληλοεκτίμηση, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ ἴδια προσήλωση στὴν ἀρετὴ.

Αὐτὰ ἔνωσαν τὰ δοξασμένα ζεύγη φίλων, ποὺ ἀναφέρει ἡ Βίβλος καὶ ἡ Ἱστορία. Τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Ἰωάνθαν. Τὸν Ἀχιλλεὺς καὶ τὸν Πάτροκλο. Τὸν Μέγα Βασίλειο καὶ τὸν Γρηγόριο τὸν Ναζιανζηνό.

Φίλος θέλει νὰ μᾶς εἶναι καὶ νὰ λέγεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Φίλο του ὠνόμαζε τὸν πατριάρχη Ἀβραὰμ (πρβλ. Ἰακ. β' 23). Ποὺ οὔτε καὶ τὸ μονάκριβο παιδί του δὲν δίστασε νὰ τοῦ προσφέρει θυσία, ὅταν Ἐκεῖνος τοῦ τὸ ἀπήτησε. «Ὑμεῖς φίλοι μου ἔστε», εἶπε καὶ ὁ Ἰησοῦς στοὺς Μύστες του (Ἰω. ιε' 14).

Ἀπαραίτητο λοιπὸν διακριτικὸ γνῶρισμα τῆς φιλίας, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ἡ Γραφή, εἶναι ὅτι θεμέλιό της ἔχει τὴν ἀρετὴ.

Γιὰ νὰ διαλέξουμε τὸν αὐθεντικὸ φίλο, δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ ψάξουμε στὸν χῶρο τῆς γνησίας θεοσεβείας. Νὰ ἀναζητήσουμε ἄνθρωπο, ποὺ θὰ τὸν στολίζη ὁ πλοῦτος τῶν εὐαγγελικῶν ψυχικῶν ιδιοτήτων.

παντοδύναμος, ἀλλ' ἐκ τούτου δεικνύς, ὅτι μία δύναμις τῆς Τριάδος καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἱερουργεῖν καὶ τὸν Πατέρα συνευδοκοῦντα ἔχει καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεργόν, καθὰ καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ θεῖα σαρκώσει γέγονεν» (Ἑρμηνεία... πη').

(Συνεχίζεται)

Φ.

Μόνον αὐτὸς θὰ σταθῆ ἄξιος φίλος. Ἰκανὸς νὰ μᾶς ὠραΐζη τὴ ζωὴ, σὲ χαρὲς καὶ λύπες. Ἐτοιμος νὰ συμπαρασταθῆ σὲ κάθε δεινὴ περίσταση. Καὶ νὰ μοιρασθῆ κάθε μας χαρὰ.

Ἄν θέλουμε νὰ βροῦμε τέτοιο θησαυρὸ (πρβλ. Σοφ. Σειρ.: «φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά, ὁ δὲ εὐρὼν αὐτὸν εὔρε θησαυρὸν», στ' 14), ποῦ ἄλλοῦ πρέπει νὰ ἐρευνήσουμε;

Ἄς ἀκούσουμε τὸν Μέγα Φώτιο: «Μὴ ταχὺῖσθι ζευγνύειν εἰς φιλίαν... κτῷ τοίνυν φίλους μὴ τοὺς φαύλους ἀλλὰ τοὺς ἀρίστους» (Κ. Μπὸνη, Ἡ φιλία γενικῶς καὶ κατὰ τὸν Μ. Φώτιο, σ., 26).

Τὴ φιλία δὲν τὴ γεννᾷ καὶ δὲν τὴ στερεώνει ἡ ἀπλὴ γνωριμία ἀλλὰ ἡ σύμπτωση ἠθικῶν τάσεων, ποὺ πρέπει νὰ εἶναι καθαρὲς καὶ ἅγιες. Τότε μένει ἀφθαρτὴ στὸν χρόνον, μάλιστα πιὸ ποθητὴ, πιὸ γερὴ, πιὸ ἀναγκαῖα ὅσο περνᾷ ὁ καιρὸς, μοιάζοντας μὲ τὸ παλιὸ κρασί, καθὼς λέγει ὁ Σοφὸς τῆς Π. Διαθήκης, ποὺ ἀκριβῶς γιὰ τὴν εἶναι παλιὸ εἶναι πιὸ εὐγευστο (αἶνος νέος φίλος νέος: ἐὰν παλαιωθῆ μετ' εὐφροσύνης πίεσαι αὐτόν), Σοφ. Σειρ. θ' 10).

Εἶναι κοινοτοπία. Ἀξίζει ὅμως νὰ τὴ φέρνουμε κάθε φορὰ στὸν νοῦ. Οἱ κίβδηλοι φίλοι ἀπομακρύνονται, ὅταν κανεὶς πέση σὲ συμφορὰ. Τότε δοκιμάζεται ἡ προαίρεσή τους καὶ ἀποδειχνεται ὄχι εὐθεῖα καὶ ἀγνή.

Γι' αὐτό, πάλι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, προκειμένου γιὰ τὸν φίλο ποὺ θέλουμε νὰ ἀποκτήσουμε, μᾶς συνιστᾷ: «Ἐν πειρασμῷ κτήσαι αὐτόν» (Σοφ. Σειρ. στ' 7) Γιατί, ἀλλοιῶς, «οὐ μὴ παραμείνη ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου» (αὐτόθι 8). Τέτοιοι κακοὶ φίλοι ἀποδείχθηκαν ἐκεῖνοι τοῦ Ἰώβ. Καὶ ὁ Ἰούδας στὸν Κύριο. Καὶ ὁ Δημᾶς στὸν Παῦλο.

Τέτοιους φίλους φοβόταν, μὲ τὴν ἀπλὴ ἀλλὰ φωτεινὴ του σοφία, καὶ ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης, λέγοντας: «Δὲν θέλω φιλία μὲ τέτοιους ἀνθρώπους. Ὅταν εἶναι ὄχτρος, φυλάγομαι. Μὲ τὴ φιλία, μὲ τρῶνε».

«Ἐν πειρασμῷ κτήσαι αὐτόν». Στὴ δοκιμασία θὰ τὸν καταλάβης, ἂν σ' ἀγαπᾷ.

Ἐχει δίκιο ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος νὰ βεβαιώνη ὅτι ὁ ἀληθινὸς φίλος μᾶς εἶναι ποθεινότερος καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ φῶς τῆς ἡμέρας: «Καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ ποθεινότερος φίλος τὸν γνήσιον λέγω». Εἶναι, ἕνας τέτοιος φίλος, ὄχι μόνο ἀντιστῦλι στὴ ζωὴ μας, ἀλλὰ καὶ ἡ πιὸ γλυκεῖα χαρά της. Ποιὰ τέρψη, ποιὰ ἀπόλαυση τῆς καρδιᾶς μπορεῖ νὰ μᾶς εἰρηνεύσῃ καὶ νὰ μᾶς φτερῶνῃ τὴν ψυχὴ, ὅσο τὸ νὰ μιλάμε μὲ μιὰ τέτοια ψυχὴ;

Χαρά, ἀλλὰ καὶ παρηγοριά, σὲ δύσκολες ὥρες. Παρηγοριά· πού δίνεται ὄχι σάν μέλι ἀπὸ τῆ γλῶσσα του, ἀλλὰ σάν φαρμάκι σωτήριο. Γιατὶ αὐτὸς καὶ κανένας ἄλλος, ὅταν φταίμε σὲ κάτι, νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ μᾶς δείξη, μὲ σκληρὸ λεκτικό, τὸ σφάλμα μας. "Ὅχι γιὰ νὰ μᾶς ταπεινώσῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς γιαιτρέψῃ. Πραγματικά, «ἀξιοπιστότερά ἐστι τραύματα φίλου ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ» (Παροιμ. κζ' 6).

Ἡ συνειδησίη σου ἔχει μιὰν ἀγαθὴν σκιά, πλάϊ της. Ὁ ἀρχαῖος τραγωδός, κοντὰ στὸν Ὁρέστη, τοποθετεῖ τὸν σιωπηλὸ Πυλάδῃ. Τὸν συνοδὸ στὸ χρέος τοῦ φίλου. Τὸν φίλο πού ἀκολουθεῖ τὸν φίλο του, καθὼς αὐτὸς πηγαίνει νὰ ἐκτελέσῃ τὴ φριχτὴ ἐντολὴ τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ ὅταν ὁ Ὁρέστης πτοῖται τὴν τελευταία στιγμή, τότε μόνο ὁ Πυλάδης ἀνοίγει τὸ στόμα, γιὰ νὰ τοῦ θυμίσῃ, σχεδὸν μονολεκτικά, τὸ καθήκον. Καί, μ' αὐτὴ τὴν ὄψη, τὸν σώζει ἀπὸ τὴν αἰσχρὴ δειλία.

Μπορεῖ λοιπὸν νὰ μὴν ἔχῃς φίλο εὐγλωττο. Ἄν ὅμως εἶναι φίλος, ἡ παρουσία του ἀρκεῖ, γιὰ νὰ σὲ ὠφελῇ. Καὶ ἔχεις τὴν ἀνεκκλάλητη ἱκανοποίησι νὰ τὸν νικᾷς ὅταν ξέρῃς νὰ ὑποχωρῆς στὴ λιγομίλητη ἀδυστηρότητά του, κατὰ τὸν σοφὸ κλειο στίχο: «κρατεῖς τοι τῶν φίλων νικώμενος». ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ.

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κ. Γ. Μπόνῃ, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὔαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Ταπεινοὶ καὶ ἐξουθενωμένοι. — **Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου**, Ὁ μοναχικὸς βίος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. — **Γ. Κ.**, Καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοί. — **Ἀρχιμ. Ἀμβροσίου Γ. Λεωνῆ**, Ἡ ἀθεΐα χθὲς καὶ σήμερα. — **Ἀρχιμ. Παντελ. Μπεζενίτη**, Ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀνανέωσις τοῦ «Κατηχητικοῦ Σχολείου». — **Ἀρχιμ. Τιμοθέου Σ. Τριβιζᾶ**, Τὸ πρόβλημα τῆς ἀποχῆς τῶν πιστῶν ἐκ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ. — **Πρεσβ. Κωνστ. Πλατανίτου**, «Ἐορτολόγιον» — **Δημ. Σ. Φερούση**, Μορφῆς τοῦ γένους. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, Δόξα τῆς ζωῆς μου.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθῆναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.